

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**TÜRBE ZİYARETLERİ ÜZERİNE PSİKOSOSYOLOJİK
BİR İNCELEME: ÇORUM HİDİRLİK ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Azime ÇİFTÇİ

Çorum – 2022

**TÜRBE ZİYARETLERİ ÜZERİNE PSİKOSOSYOLOJİK BİR İNCELEME –
ÇORUM HİDİRLİK ÖRNEĞİ**

Azime ÇİFTÇİ

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Muammer CENGİL

Çorum 2022

Azime ÇİFTÇİ tarafından hazırlanan “Türbe Ziyaretleri Üzerine Psikososyolojik Bir İnceleme – Çorum Hıdırlık Örneği ” adlı tez çalışması 20/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

(Doç. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN)*

.....

(Prof. Dr. Muammer CENGİL)**

.....

(Prof. Dr. Mustafa BIYIK)

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Azime ÇİFTÇİ'nin Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atf yapıldığını beyan ederim.

Azime ÇİFTÇİ

**TÜRBE ZİYARETLERİ ÜZERİNE PSİKOSOSYOLOJİK BİR İNCELEME –
ÇORUM HİDİRLİK ÖRNEĞİ**

Azime ÇİFTÇİ

ORCID: 0000-0002-2686-7783

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Mayıs 2022

ÖZET

Bu çalışma ile Çorum Hıdırlık örneğinde Türbe Ziyaretlerinin Psikososyolojik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Türbe, yatır vb. yerler Allah'ın sevgili kullarının medfun bulunduğu kutsal mekânlar olarak kabul edilmektedir. Bu inanışa sadece İslam ülkelerinde değil hemen hemen tüm din ve kültürlerde rastlanılmaktadır. Kutsal olarak kabul edilen bu mekânlara yapılan ziyaretler esnasında birtakım ritüeller de uygulanmaktadır. Bizim çalışmamızı yaptığımız Çorum Hıdırlık bölgesindeki türbelerde sahabelerin medfun olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle buraya yapılan ziyaretler hiçbir dilek amacı gütmeksizin sadece ziyaret maksadıyla yapıldığı gibi bir takım dua ve dileklerin gerçekleşmesi amacıyla da yapılmaktadır. Özellikle evlilik merasimi, sünnet merasimi, asker uğurlaması gibi toplu ziyaretlere sıkça rastlanılmaktadır. Bu tür ziyaretlerde amaç evlenen kişilerin hayırlı bir evlilik tesis etmesi, sünnet olan çocuğun hayırlı bir evlat olması ve askere giden gencin hayırlı bir şekilde geri gelmesi amacıyla yapılmaktadır. Aynı şekilde mübarek gün ve geceler olarak kabul edilen kandil gecelerinde, dini bayram günlerinde de bu bölge yoğun bir şekilde ziyaretçi akınına uğramaktadır. Ayrıca inanç turizmi kapsamında da bölgenin ziyaret edildiği görülmektedir.

Biz bu çalışmamızın Çorum Hıdırlık bölgesinde yer alan ve sahabeden Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi'nin türbelerine yapılan bu ziyaretlerin nedenlerini, ziyaret yapan kişilerin ziyaret öncesi, ziyaret anındaki ve ziyaretten sonraki dini ve psikolojik durumlarını Din Psikolojisi biliminin yöntem ve metodları doğrultusunda tespit etmektir. Çalışmamızın önemini ise şu şekilde ifade edebiliriz. Her şeyden önce bu çalışmanın en önemli yönü Çorum'da Hıdırlık bölgesinde bulunan Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi türbelerine yapılan ziyaretlerin

din psikolojisi alanında çalışılan ilk lisansüstü tezi olmasdır. Ayrıca çalışmamız kutsal mekân ziyaretleri üzerine yapılan çalışmalarla ilgili olarak alana katkı sunması açısıyla da önemlidir. Çalışmamız nicel araştırma yöntemi kullanılarak ve anket tekniğıyle yapılmıştır.

Anahtar Kavramlar: türbe, ziyaret, kutsal, kutsal mekân, din psikolojisi

Bilim Kodu: 60203

A PSYCHOSOCIOLOGICAL STUDY ON TOMB VISITS – THE CASE OF CORUM

Azime ÇİFTÇİ

ORCID: 0000-0002-2686-7783

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

May 2022

ABSTRACT

With this study, it is aimed to make the psychosociological analysis of the tomb visits in the example of Corum Hıdırlık Tomb, etc. Places are accepted as holy places where the beloved servants of Allah are buried. This belief is found not only in Islamic countries, but also in almost all religions and cultures. Several rituals are also practiced during the visits to these places, which are considered sacred. It is believed that the companions were buried in the tombs in the Hıdırlık region of Corum, where we conducted our study. For this reason, the visits made here are not only made for the purpose of visiting but also for the realization of some prayers and wishes. Particularly, mass visits such as marriage ceremony, circumcision ceremony and soldier's farewell are frequently encountered. The purpose of such visits is for the married people to establish a good marriage, for the circumcised child to be a good son, and for the young man who went to the military to come back in a good way. In the same way, this region is heavily flooded with visitors during holy nights and religious holidays, which are blessed days and nights. In addition, it is seen that the region is visited within the scope of faith tourism.

In this study, we analyzed the reasons for these visits to the tombs of the Companions Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi and Ubeyd-i Gazi located in Corum Hıdırlık region, the religious and psychological states of the visitors before, during and after the visit to the method of Psychology of Religion and to be determined according to its methods. We can express the importance of our work as follows. First of all, the most important aspect of this study is that the visits to the tombs of Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi and Ubeyd-i Gazi in the Hıdırlık region of Corum are the first postgraduate thesis studied in the field of psychology of religion. In addition, our study is important in terms of contributing to the field in relation to the studies on

sacred site visits. Our study was conducted using quantitative research method and questionnaire technique.

Key Concepts: shrine, visit, holy, holy place, psychology of religion

Science Code: 60203

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca hem fikirleriyle beni aydınlatan hem de manevi desteğiyle de yanımda olan tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Muammer Cengil'e, çalışmamın her aşamasında en büyük destek kaynağım sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Azime ÇİFTÇİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
RESİMLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1.Din ve Dini İnanç ve Dindarlık	6
1.2.Kutsal.....	8
1.3.Kutsal Mekân.....	8
1.4.Ziyaret Fenomeni ve Türbe Ziyareti.....	9
1.5. Türbe Ziyaretlerinin Tarihsel Arka Planı	10
1.5.1.Ziyaretgâh türbeler	12
1.5.2.Balkanlar	12
1.5.3.Anadolu.....	13
1.5.4.Hindistan.....	14
1.5.5.İran	15
1.6.Çorum Hıdırlık Bölgesi ve Burada Bulunan Türbeler Hakkında Bilgi	16

2. BÖLÜM²¹

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA²¹

2.1.Cinsiyete Göre Katılımcıların Durumları	21
2.2.Yaşlara Göre Katılımcıların Durumları.....	22
2.3.Medeni Hallerine Göre Katılımcıların Durumları.....	23

Sayfa

2.4.Eğitim Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları.....	24
2.5.Ekonomik Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları	24
2.6.Okul Dışında Din Eğitimi Almalarına Göre Katılımcıların Durumları.....	25
2.7.Alkol Kullanımlarına Göre Katılımcıların Durumları	26
2.8. Hz. Peygamber'in Doğum Yerini Bilmelerine Göre Katılımcıların Durumları.....	27
2.9. İbadet Maksadıyla Kur'an-ı Kerim Okumalarına Göre Katılımcıların Durumları.....	28
2.10.Namaz İbadetini Yerine Getirmelerine Göre Katılımcıların Durumları	29
2.11.Dini İnanç ve Yaşayışlarına Göre Katılımcıların Durumları.....	29
2.12.Türbede Yatan Kişilerle İlgili Bilgilerine Göre Katılımcıların Durumları.....	31
2.13.Ziyaret Ettikleri Mekânı Kimden Öğrendiklerine Göre Katılımcıların Durumları.....	33
2.14.Bu Mekânı Ziyaret Etme Nedenlerine Göre Katılımcıların Durumları	34
2.15.Dilekte Bulunmak İçin Gelen Katılımcıların Dilek Türlerine Göre Durumları	36
2.16. Türbe Ziyarette Yapılan Uygulamalara Göre Katılımcıların Durumları.....	38
2.17.Bu Mekâna Gelme Sıklığına Göre Katılımcıların Durumları.....	42
2.18.Katılımcıların Bu Türbe Dışında Başka Türbeleri Ziyaret Etme Durumları.....	43
2.19.Katılımcıların Başka Türbe Ziyaretlerinde Yaptıkları Dua/Dileklerinin Kabul Olma Durum.....	44
2.20.Katılımcıların Bu Türbeyi Ziyaretlerinden Sonra Dua/Dileklerinin Kabul Olmaması Durumunda Bunun Sebebi İle İlgili Düşünce Durumları	44
2.21.Yapılan Ziyaretin Katılımcıların Dini Hayatına Etki Durumu.....	45
SONUÇ	47
KAYNAKÇA	52
EKLER	56
EK-1- Anket.....	56
EK-2- Valilik Oluru	60

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
ev.	Çeviren
ed.	Editör
SAV.	Sallallahu Aleyhi Vessellem
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğlerleri
yay. haz.	Yayına hazırlayan

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Cinsiyete Göre Dağılım	21
Tablo 2.2. Yaşlara Göre Dağılım	22
Tablo 2.3. Medeni Duruma Göre Dağılım	23
Tablo 2.4. Eğitim Durumuna Göre Dağılım	24
Tablo 2.5. Ekonomik Duruma Göre Dağılım	25
Tablo 2.6 Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Dağılım	26
Tablo 2.7. Alkol Kullanma Durumuna Göre Dağılım	27
Tablo 2.8. Hz. Peygamber'in Doğum Yerini Bilme Durumuna Göre Dağılım	28
Tablo 2.9. İbadet Maksudıyla Kur'an-ı Kerim'i Okuma Durumuna Göre Dağılım	28
Tablo 2.10. Namaz Kılma Durumuna Göre Dağılım	29
Tablo 2.11. Dini İnanç ve Yaşantı Durumuna Göre Dağılım	31
Tablo 2.12. Türbede Yatan Kişilerle İlgili Bilgi Durumuna Göre Dağılım	33
Tablo 2.13. Ziyaret Edilen Mekânı Kimden Öğrendiklerine Göre Dağılım	34
Tablo 2.14. Bu Mekânı Ziyaret Etme Nedenlerine Göre Dağılım	35
Tablo 2.15. Dilek Türlerine Göre Dağılım	39
Tablo 2.16. Türbe Ziyaretinde Yapılan Uygulamalara Göre Dağılım	43
Tablo 2.17. Bu Mekâna Gelme Sıklığına Göre Katılımcıların Dağılımı	44
Tablo 2.18. Katılımcıların Bu Türbe Dışında Başka Türbeleri Ziyaret Etme Durumlarına Göre Dağılım	45
Tablo 2.19. Katılımcıların Başka Türbe Ziyaretlerinde Yaptıkları Dua/Dileklerinin Kabul Olmalarına Göre Dağılım	46
Tablo 2.20. Katılımcıların Bu Türbeyi Ziyaretlerinden Sonra Dua/Dileklerinin Kabul Olmaması Durumunda Bunun Sebebi ile İlgili Düşüncelerine Göre Dağılım	46
Tablo 2.21. Yapılan Ziyaretin Katılımcıların Dini Hayatına Etki Durumuna Göre Dağılım	47

RESİMLER DİZİNİ

Resim	Sayfa
Resim 1.1. Hümâyûn'un türbesi – Yeni Delhi / Hindistan	11
Resim 1.2. Sultan Sencer'in Merv'deki türbesi	11
Resim 1.3. Fetihpûr Sikri'de Şeyh Selîm Çiştî'nin türbesi.....	15
Resim 1.4. Meşhed'de İmam Ali er-Rızâ Türbesi'nin bulunduğu külliye	16
Resim 1.5. Kereb-i Gazi Türbesi Düğün Merası	18
Resim 1.6. Hıdırlık Camii ve Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri Dış Görünüş	18
Resim 1.7. Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri Giriş Kapısı.....	19
Resim 1.8. Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri İç Mekân Görünüş-1	19
Resim 1.5. Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri İç Mekân Görünüş-2	20

GİRİŞ

Allah'ın sevgili kulları olduklarına inanılan kişilerin medfun bulunduğu yatır, türbe vb. yerlere kutsal mekânlar olarak inanılmaktadır ve İslam ülkelerinde olduğu kadar hemen hemen tüm din ve kültürde bu inanca rastlanmaktadır. Yine hemen hemen tüm din ve kültürlerde kutsal mekânlar olarak inanılan bu tür yerleri ziyarette birtakım ritüellere rastlanılmaktadır. Bu ritüellerin bir kısmı inanılan din tarafından bid'at ve hurafe olarak kabul edilen uygulamalarken bir kısmı da inanılan din tarafından kabul edilen hatta tavsiye edilen uygulamalardır. Din psikolojisi bilimi bu tür uygulamaları herhangi bir yargıda bulunmadan var olan haliyle ele alarak bu tür davranışların altında yatan psikososyolojik nedenleri ortaya koymaya çalışır. Konu din psikolojisi kadar din soyolojisi, halk bilimi, dinler tarihi, antropoloji gibi pek çok sosyal bilim dalının da araştırma sahasına girmektedir. Bu yüzden konu çalışılırken bu bilim dallarının verilerinden de istifade edilmektedir.

Bizim bu çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konu, amaç ve önemi, çalışmanın yöntemi, çalışmanın evren ve örnekleme, çalışmanın hipotezleri ve çalışmanın varsayımları ve sınırlılıkları başlıklarından oluşmaktadır.

Birinci bölüm çalışmamızın teorik kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde Genel Bilgiler başlığı altında şu alt başlıklar yer almaktadır; "Din, Dinin İnanç ve Dindarlık", "Kutsal", "Kutsal Mekân", "Ziyaret Fenomeni ve Türbe Ziyareti", "Türbe Ziyaretlerinin Tarihsel Arka Planı", "Çorum Hıdırlık Bölgesi ve Burada Bulunan Türbeler Hakkında Bilgi".

İkinci bölüm ise çalışmamızın uygulama kısmını oluşturmakta olup "Araştırma Bulguları ve Tartışma" başlığı altında "Cinsiyete Göre Katılımcıların Durumları", "Yaşlara Göre Katılımcıların Durumları", "Medeni Hallerine Göre Katılımcıların Durumları", "Eğitim Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları", "Ekonomik Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları", "Okul Dışında Din Eğitimi Almalarına Göre Katılımcıların Durumları", "Alkol Kullanımlarına Göre Katılımcıların Durumları", "Hz. Peygamber'in Doğum Yerini Bilmelerine Göre Katılımcıların Durumları", "Kur'an-ı Kerim Okumalarına Göre Katılımcıların Durumları", "Namaz İbadetini Yerine Getirmelerine Göre Katılımcıların Durumları", "Dini İnanç ve Yaşayışlarına Göre Katılımcıların Durumları", "Türbede Yatan Kişilerle İlgili Bilgilerine Göre Katılımcıların Durumları", "Ziyaret Mekânını Kimden Öğrendiklerine Göre Katılımcıların Durumları", "Bu Mekânı Ziyaret Etme Nedenlerine Göre Katılımcıların Durumları", "Dilekte Bulunmak İçin Gelen Katılımcıların Dilek Türlerine Göre Durumları", "Türbe Ziyarette Yapılan Uygulamalara Göre Katılımcıların Durumları", "Bu Mekâna Gelme Sıklığına Göre Katılımcıların Durumları", "Katılımcıların Başka Türbeleri Ziyaret Etme Durumları", "Katılımcıların Başka Türbe Ziyaretlerinde Yaptıkları Dua/Dileklerinin Kabul Olma Durum", "Katılımcıların Bu Türbeyi Ziyaretlerinden Sonra Dua/Dileklerinin Kabul Olmaması Halinde Bunun Sebebi İle İlgili Düşünce Durumları" ve "Yapılan Ziyaretin Katılımcıların Dini Hayatına Etki Durumu" başlıkları yer almaktadır.

"Sonuç" başlığı altında araştırmamızın sonuçlarını ele aldık.

Çalışmamızın konusu, amacı ve önemi ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz;

Kutsal mekân ziyaretlerine İslam ülkelerinde olduğu kadar tüm dinlerde ve kültürlerde farklı uygulamalarla birlikte görülmektedir (Cilacı, 1999, s. 346). Türbe, yatır vb. yerler Allah'ın sevgili kulları olduklarına inanılan kişilerin yattığı yerler olarak görüldüğünden dolayı kutsal mekânlar kabul edilmektedir ve bu yüzden de bazı insanlar birtakım ihtiyaçlarını direk bu türbede yatan kişilerden ya da o kişi aracılığıyla Allah'tan istemeye başlamışlardır (Peker, 1999, s. 448). Dolayısıyla yaşadığımız toplumda halkın bir kısmı tarafından yoğun bir biçimde gerçekleştirilen, bir kısmı tarafından ise dindışı veya hurafe, bid'at gibi gerekçelerle karşı çıkılan ve din psikolojisi biliminin de araştırma konuları arasına giren türbe ziyareti fenomeninin anlamlandırılması son derece önemlidir.

Konu din psikolojisi bilim dalı yanında din sosyoloji, dinler tarihi, antropoloji, halk bilimi vb. sosyal bilim dallarının kesişme noktasında yer almaktadır ve her disiplin dalı konuya kendi bakış açısıyla bakmaktadır. Biz de konuyu din psikolojisinin bakış açısı göre ele alacağız. Din psikolojisinin amacı, bireyin dini hayatını tüm boyutlarıyla derinlemesine ve indirgemecilikten uzak bir biçimde ve objektif bilimsel yöntem ve tekniklerle incelemektir. Bu alanda çalışma yapan araştırmacılar yaratıcı olarak kabul edilen aşkın varlık veya varlıkların, kutsal metinlerin, uygulamaların vb. hakikati üzerinde yorum yapmadan aşkın varlık ile insan arasındaki ilişkinin insani boyutu üzerine ve var olanı değer yargılarından uzak, olduğu gibi, gelişime açık bir biçimde kabul ve tasvire odaklanırlar. Şüphesiz din insanın aşkın boyutunu oluşturmaktadır ve insan ancak tüm boyutlarıyla ele alınıp incelendiğinde tam anlamıyla anlaşılabilir ve din psikolojisi önemi de insanın aşkın boyutunu anlamamızı sağladığı katkıdan gelmektedir (Cengil, 2021, s. 2-3).

Türk toplumunda türbe ve yatır ziyaretleri önemli gelenekler arasında zikredilebilir. Anadolu'da yer alan en eski yatırların bu toprakların fetih ve İslamlaşmasında görev alan kahramanlık ve kerametler gösteren kimselere, şeyhlere, pirlere, dedelere vb. tarikat ehli kimselere ait olduğu bilinmektedir (Tanyu, 1967, s. 300).

Araştırmamızın konusunu Çorum'da Hıdırlık olarak bilinen bölgede yer alan Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi türbelerine yapılan ziyaretler oluşturmaktadır

Araştırmamızın amacı ise Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi türbelerine yapılan ziyaretlerin nedenlerini, ziyaret yapan kişilerin ziyaret öncesi, ziyaret anındaki ve ziyaretten sonraki dini ve psikolojik durumlarını Din Psikolojisi biliminin yöntem ve metodları doğrultusunda tespit etmektir.

Çalışmamızın önemini ise şu şekilde ifade edebiliriz. Her şeyden önce bu çalışmanın en önemli yönü Çorum'da Hıdırlık bölgesinde bulunan Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi türbelerine yapılan ziyaretlerin din psikolojisi alanında çalışılan ilk lisansüstü tezi olmasıdır. Ayrıca çalışmamız kutsal mekân ziyaretleri üzerine yapılan çalışmalarla ilgili olarak alana katkı sunması açısından da önemlidir.

Bilimsel bir araştırmaya başlamadan önce yapılacak araştırma ile ilgili olarak neyi, niçin ve nasıl sorularının araştırma tarafından sorulması gerekir. Neye sorusu çalışacağı konuyu, niçin sorusu yapacağı çalışmanın amacını, nasıl sorusu ise bu araştırma ile hangi yöntemle yapacağını cevabını verir. Bilimsel bir araştırmada yöntem yapılacak olan araştırmaya en uygun biçimde yürütmenin yolunu, teknik ise bu yöntemle uygun araç ve imkanları ifade etmektedir (Cengil, 2021, s. 7-8). Biz bu çalışmada nicel araştırma yöntemini ve anket tekniğini kullandık. Anket soruları oluşturulurken daha önce yapılmış olan çalışmalarda kullanılan anket formlarından ve uzman görüşünden istifade ettik.

Çalışmamızın evren ve örnekleme ile ilgili olarak da şunları ifade edebiliriz; araştırma bulgularının genellendiği ve içerisinden araştırma örnekleminin seçildiği büyük gruba evren denmektedir. Evren; genel (ideal) evren ve araştırma (ulaşılabilir) evren olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Genel evren; tanımlanması kolay fakat ulaşılması güç ve çoğu zaman olanaksız olan bir evrendir. Bizim çalışmamızdan örnek vermek gerekirse türbe ziyaretlerinde bulunan kişileri evren olarak tanımlayan bir araştırmanın tüm illerde türbe ziyaretlerinde bulunan kişiler evrenidir; ancak araştırmanın tüm bu evrene ulaşması zordur. Araştırma evrenini Ankara ilinde türbe ziyaretinde bulunanlar olarak tanımladığında, ulaşılması ve genelleme yapılabilmesi daha kolay olacaktır. İşte ulaşılması daha kolay ve araştırmanın örneklemini seçebileceği ögelerin bulunduğu evren çalışma evrenidir. Örneklem ise belirli bir evrendeki birimler arasında sistematik bir şekilde seçilen ve evreni temsil ettiği kabul edilen daha küçük kümedir. Araştırma evreninden örneklem seçim işlemine de örnekleme denir. Örnekleme teknikleri olasılıklı olmayan teknikler (kolayda, amaçlı, kota, kartopu, aykırı) ve olasılıklı teknikler (basit tesadüfi, sistematik, tabakalı, kümeli) olarak iki ana başlıkta ele alınabilir (Gürbüz, Şahin, 2018, s. 125-131).

Bizim araştırmamızın evrenini ise Çorum'da Hıdırlık olarak bilinen bölgede yer alan Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi türbelerine ziyaret eden kişiler oluşturmaktadır. Araştırmamızın örneklemini ise bu ziyaretçiler arasından tesadüfi örneklem yöntemiyle seçtiğimiz 400 kişi oluşturmaktadır.

Bir araştırmada olaylar veya en az iki değişkenler arasında var olduğu ifade edilen ilişkiye veya diğer bir ifadeyle araştırmada sınanmak için kurulan ve geçici olarak kabul edilen ilişkiye hipotez/denence denmektedir. Yani hipotezler gözlemlere yön vermek ve veriyi yorumlamak için geçici olarak kabul edilmiş ilişkisel yargılardır (Karasar, 1986, s. 71).

Araştırmamızın hipotezleri şu şekildedir;

Hipotez 1: Yirmi beş yaş ve üstü bireyler yirmi beş yaş ve altı bireylerden daha fazla oranda türbe ziyaretinde bulunmaktadır.

Hipotez 2: Evli bireyler bekar olanlardan daha fazla oranda türbe ziyaretinde bulunmaktadır.

Hipotez 3: Eğitim düzeyi yükseldikçe türbe ziyaretlerinde bulunma oranı da yükselmektedir.

Hipotez 4: Alt ve orta gelir grubunda bulunan bireyler üst gelir grubunda bulunan bireylerden daha fazla türbe ziyaretlerinde bulunmaktadır.

Hipotez 5: Okul dışında din eğitimi alan bireyler diğerlerine göre daha fazla türbe ziyaretinde bulunmaktadır.

Hipotez 6: Alkol kullanan bireylerin türbe ziyaretinde bulunma oranı alkol kullanmayanlardan düşüktür.

Hipotez 7: Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin dini bilgi düzeyleri yüksektir.

Hipotez 8: Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin ibadet maksadıyla Kur'an-ı Kerim'i okuma oranları yüksektir.

Hipotez 9: Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin günlük beş vakit namaz kılma oranları yüksektir.

Hipotez 10: Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin dini inanç düzeyleri ve ibadetlerini düzenli yerine getirme oranı yüksektir.

Hipotez 11: Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin ziyaret ettikleri türbede medfun bulunan kişinin kim olduğuyla ilgili bilgi düzeyleri yüksektir.

Hipotez 12: Türbe ziyaretinde bulunan bireyler arasında bu mekânla ilgili bilgiyi ailelerinden öğrenenlerin oranı yüksektir.

Hipotez 13: Türbe ziyaretinde bulunan bireyler en fazla dua etmek ve dilekte bulunmak için bu ziyareti gerçekleştirmektedir.

Hipotez 14: Türbe ziyareti esnasında dilekte bulunan bireylerin dilekleri farklı konularda çeşitlilik arz etmektedir.

Hipotez 15: Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin batıl davranışlar sergileme düzeyi düşüktür.

Hipotez 16: Türbe ziyaretini ara sıra yapanların oranı diğerlerinden yüksektir.

Hipotez 17: Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin başka türbeleri de ziyaret etme oranı yüksektir.

Hipotez 18: Yapılan ziyaretin katılımcıların dini hayatına etki etme düzeyi yüksektir.

Çalışmamızın varsayımları ve sınırlılıkları ile ilgili olarak da şunları söyleyebiliriz; Varsayım, bir bütünün içinde ihmal edilebilecek istisnaları yok kabul ederek bütünü değerlendirmek veya denenmemiş olmakla birlikte

Varsayım bir durumu varmış ve gerçekmiş gibi kabul edip çalışmayı ona dayandırmaktır. Diğer bir ifadeyle göz ardı edilebilecek istisnaları yok sayıp bütünü değerlendirmektir (Cebeci, 1997, s. 31).

Bu bağlamda araştırmamızın varsayımlarını şu şekilde ifade edebiliriz:

1- Araştırmamızın örneklemini evreni temsil yeterliliğine sahiptir.

2-Katılımcıların anket sorularını tarafsız ve doğru bir biçimde cevaplandıkları varsayılmaktadır.

3-Araştırmamızın modeli araştırmanın amacına uygundur.

Bir araştırmanın sınırlılıklarının belirlenmemesi araştırmayla ilgili yanlış tutumların geliştirilmesine sebep olabilir. O yüzden sınırlılıklarının belirlenmesi son derece önemlidir. Sınırlılıklar araştırılan konunun alanı, amacı ve yeterlilik kapsamı vb. sebeplerle araştırmacının vazgeçmek zorunda kaldığı hususlardır (Karasar, 1986 , s. 31, 73).

Araştırmamız Çorum Hıdırlık bölgesinde bulunan Suheyb-i Rûmî, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi türbelerine yapılan ziyaretler ile sınırlıdır.

Araştırmamız çalışmanın yapıldığı zamanla sınırlıdır. Çalışmamızda veri olarak kullandığımız anketler Kasım 2021 ile Mart 2022 tarihleri arasında yapılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin anket sorularına doğru ve samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır. Dolayısıyla çalışmamız uyguladığımız tekniğin avantaj ve dezavantajlarıyla sınırlıdır.

Araştırmada elde edilen verilerin analiz ve yorumları yapılırken tüm bu sınırlılıklar göz önünde bulundurulmuştur.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1.Din ve Dini İnanç ve Dindarlık

Din, Arapça bir kelime olup usul, yargı, ceza, adet, örf, takip edilen ve tutulan yol, itaat, ödül, ceza, millet vb anlamlara gelmektedir. Latince’de ise din karşılığı olarak ise Allah’a korku ve saygıla bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ayinlere iştirak etme gibi anlamlara gelen “religio” sözcüğü kullanılmaktadır (Karacoşkun, 2012, s. 60).

Türkçe sözlükte ise din; “Tanrıya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet; bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen; inanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült” şeklinde tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Dolayısıyla din dediğimizde her şeye yönelik her türlü tapınma akla gelmektedir. Tarihte pek çok örnekleri olduğu gibi insanlar ağaçlara, hayvanlara, putlara Tanrı olarak tapabileceği gibi çeşitli kişi, kurum ve ideolojileri de kendilerine ilah edinebilirler (Fowler, 1991, s. 25).

Dinin pek çok tanımı yapılmıştır ve üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli etken hem her bir dinin hem de sosyal bilimlerin farklı alanların birbirinden farklı bakış açılarına sahip olmasıdır. Yani tanımı yapan kişinin inancının, bakış açısının ve amacının yapılan tanım üzerinde etkisi olmaktadır (Peker, 2018, s. 29). Ayrıca dinin aşkınlığı da dinin tanımlanmasını zorlaştıran bir başka etken olarak ifade edilebilir. Tüm bu tanımlar güçlüğüne rağmen çeşitli din tanımlarını şu şekilde ifade edebiliriz;

William James dini bireyin ilahi olarak gördüğü her şeyle ilgili deneyimleri olarak tanımlarken, Erich Fromm inanan bireye bir yönelim çerçevesi ve bir bağlanma nesnesi sunan ve bir grup tarafından paylaşılan herhangi bir düşünce ve eylem sistemi olarak tanımlamaktadır. Yine din psikolojisi alanında önemli bir isim olan Carl Gustav Jung ise dini insan psişesinde yer alan ve insanoğlunun en eski ve evrensel olgularından biri olan arketiplerle ilgili görmektedir (Cengil, 2021, s. 1-2).

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi din konusundaki tanımları çoğaltmak mümkündür. Fakat yapılan tüm tanımları kapsayacak bir tanım Peker tarafından şu şekilde yapılmıştır; “Din, bilgi ve akıl gücünün üstünde, her şeyden üstün ve kuvvetli kabul edilen bir varlığa iman edilmesi ve bu varlığın insanlardan yapmalarını ve yapmamalarını istedikleri emir ve yasaklar etrafında şekillenen bir yapıdır” (Peker, 2018, s. 30).

Dinin inanç ise insanın hakimiyetini, kudret ve yüceliğini kabul ettiği aşkın bir varlığa bağlanması ve inanılan bu aşkın varlıkla kendisi arasında ortaya çıkan ilişki ile ilgili bir takım esaslara inanması anlamına gelmektedir. Dini inanç kabul, tastik, itaat ve uyum olmak üzere dört aşamada gelişim göstermektedir (Kartal, 2021, s. 91)

Dini inancın kaynağıyla ilgili farklı görüşler olmakla birlikte gerek İslam inancına göre din insanda fitrî olarak bulunmaktadır. Fıtrat terim olarak “Allah’ın yaratıklarını kendisini bilip tanıyacak ve idrak edecek bir hal ve kabiliyet üzere yaratması” şeklinde tanımlanmaktadır (İbn Manzur, 2011). Nitekim Kur’an-ı Kerim’de Rûm Suresi 30. Ayette Cenab-ı Allah “ O halde sen hanîf olarak bütün varlığına dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel. Allah’ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur, fakat insanların çoğu bilmez” buyurarak yaradılıştaki fitrîliğe işaret etmektedir. Yine Peygamber efendimiz de fıtrat hadisi olarak meşhur olan hadislerinde “ Dünyaya gelen her insan fıtrat üzere doğar; sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan, mecûsî (farklı bir rivayette hatta müşrik) yapar”(Buhârî, Cenâ’iz, 79-92; Müslim, Kader, 22-25) buyurarak yine bu yaradılışa işaret etmektedir.

Dini inancın bireyde görülmesiyle birlikte dini bir hayat şekillenmeye başlar. Bireyin dini yönelimine dindarlık diyebiliriz ve dindarlık her bireyde farklı boyutlarda olabilir. Dindarlığın bireyde görünümünü ortaya koymak üzere çeşitli dindarlık boyutları ortaya konmuştur. En çok kabul göre Glock ve Stark’ın çalışmalarında ortaya koydukları dindarlığın beş boyutudur (Glock ve Stark, 1968,). Bu beş boyut şunlardır;

Bilgi Boyutu: Bir dine mensup olan kişinin o dinin temel bilgilerine sahip olması gerekir. En azından inanç ve ibadetlerin ne olduğu, inanılan dinin kutsal kabul ettiği varlık veya varlıkların özellikleri vb.ni bu başlık altında ifade edebiliriz.

İnanç Boyutu; Her dinin inananından tasdik etmesini beklediği bir takım inanç esasları vardır. İslam dini açısından baktığımızda bunları Allah’ın varlığına ve birliğine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kader ve kazaya inanma şeklinde ifade edebiliriz.

İbadet (Uygulama) Boyutu: Yine her dinin kendi inananlarından yapmalarını istedikleri birtakım ritüeller vardır. Yine İslam dininden, namaz, oruç, hac ve zekâtı bu başlık altında ele alabiliriz.

Tecrübe (Duygu) Boyutu: İnanan insana Aşkın varlık ile kurduğu ilişki ile O’nun varlığını haberdar eden duygu, duyum, sezgi ve algıları dine tecrübenin tezahürü olarak ifade edebiliriz. Kısaca inanan kişinin Tanrı’nın varlığını ruhunda hissetmesi, tecrübe etmesi olarak da ifade edebiliriz.

Etki Boyutu: Dini inancın inanan bireyin davranışları ve yaşam tarzı üzerindeki etkisidir. Örneğin çocuğunun din eğitimi almasını istemesi, dini değerlerine uygun yayınları takip etmesi vs. bu bağlamda değerlendirilebilir.

Görüldüğü gibi insanlar din tarafından bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak yönlendirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2006, s. 104).

1.2.Kutsal

İnsan yaşamında önemli ve belirleyici bir role sahip olan kutsalın ve kutsala yönelik tecrübeler dinî geleneklerde daha çok aşkın varlıklarla ilişkili ve üstün bir güç olarak kabul edilmektedir ve metafizik âlem ve tanrıyla ilgi pek çok ilişkiyi kapsayan geniş bir içeriğe sahiptir (Cengil, Tekin, 2016, s. 33). Kutsal zaman ve mekân inanışlarının insanların dünya görüşlerini etkileyerek kültürlerin yeniden şekillenmesinde önemli bir role sahip dinsel fenomenler olduğunu söyleyebiliriz (Yeğin, 2014, s. 176).

Türkçe sözlükte kutsalın sıfat olarak kullanılan ve bir biriyle yakın anlamda dört farklı tanımı yer almaktadır. Bunlar; “Güçlü bir dini saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsi, mukaddes”, “Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen, kutsi, mukaddes, lahut”, “-Bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen”, “-Tanrı’ya adanmış olan, tanrısal olan” şeklindedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Kur’an-ı Kerim’de kutsal kelimesinin içeriğine yakın olarak bir şeyin yasaklandığı veya korunduğu anlamında kuddüs, mukaddes, harem, haram, bareke, tebareke ve mübarek kelimeleri kullanılmıştır (Güç, 1998, s., 339).

1.3.Kutsal Mekân

Mekân zamana ve yere bağımlı olan insanoğlunun fiziksel yaşam alanıdır ve bu bağlamda mekân insanoğlunun yaşadıklarına anlam kazandırma çabasına malzeme veren çeşitli unsurlarıyla değerlendirilmelidir. Yani mekân bir bütün olarak kendisini oluşturan unsurlardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. İnsan ilişkilerinin sahnelendiği alanlar olarak mekân kutsal olanın profandan, kamusal olanın özel olandan, aileyi aile dışı unsurlardan ayıran vb. sınırları içeriğidir (Göka, 2001, s., 100)

Kutsalın insana kendisini daha fazla hissettirdiği veya insanın kutsalla daha deruni ilişkiye girdiğini düşündüğü mekânlara kutsal mekân denilmektedir (Güç, 2000,)

Bir yerin kutsal olduğuna işaret eden hususları dört başlık altında toplayabiliriz. Bunlar (Güç, 1998, s. 349-352);

1-Kabe’nin yerinin Hz. İbrahim’e Cebrail vasıtasıyla gösterilmesinde (Hacc, 22/26) olduğu gibi ***bir yerin kutsal olduğuna dair İlâhî bir işaretin bulunması.***

2-Kur’an-ı Kerim’de Cin Suresi 18. Ayette bütün mescitlerin Allah’a ait olduğunun bildirilmesi gibi ***bir yerin Allah’a tahsis edilmesi.***

3-Araf Suresi 143. ayette belirtildiği üzere Hz. Musa’nın Tûr dağında Allah ile konuşmasında Hz. Musa’nın isteği üzerine Allah’ın karşılıklı dağda tecelli etmesi hadisesinde olduğu üzere ***Allah’ın herhangi bir yerde görünmesi (teofani) veya gücünü göstermesi (tecelli)*** etmesi ile.

4-Bir yerin insanlar tarafından kutsal kabul edilmesi.

1.4.Ziyaret Fenomeni ve Türbe Ziyareti

Ziyaret sözlükte değer verilen biri veya bir yeri görmeye gitmek anlamına gelmektedir. İbret almak için kabirleri, sevap almak için kutsal mekân ve yerleri, akraba ve hastaları görmek için gerçekleştirilir (Kandemir, 2014, s. 496). Allah'a adanmış mabedler, peygamber ve din uluları gibi din büyüklerinin yaşamış oldukları ve kutsal sayılan açık ve kapalı mekânlar tüm dinlerde ziyaret edilen yerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Sarıkçıoğlu, 2002, s. 131). Bu tür ziyaretler bizim ülkemizde her ne kadar yoğun bir biçimde türbe vb. yerlere yapılsa da farklı kültürlerde ve inançlarda sadece bu tür mekânlara değil aynı zamanda taş, kaya, dağ, göl, ırmak vb. mekân ve eşyalara da yapılmaktadır (Günay, 2001, s. 10).

Hız. Peygamber ilk zamanlarda elbiselerini yırtarak bağırıp çağırma şeklinde ağıtlar yakılması, yüze vurulması ve mezarlarda yatan kişilere ibadet etme şeklinde yapılan ve cahiliye adetleri olarak ifade edeceğimiz uygulamaları unutturmak adına kabir ziyaretlerini yasaklamıştır (Buhârî, Cenaiz, 19). Faka daha sonra Peygamber efendimizin ölümü hatırlatıcı olması bakımından kabir ziyaretlerinde bulunmuştur. Nitekim kendisi de zaman zaman Medinede bulunan Bakiu'l garkad mezarlığını ziyaretinde etmiş hatta orada bulunanları selamlar ve hayırla yâdetmiştir (Müsned, III, 38, 63; Müslim, Cenâ'iz, 105). İslam alimlerinin bazıları "şeddü'r-rahî" hadisine (Müslim, Hac, 415, 511, 513) dayanarak kutsal mekân olarak sadece Mescid-i Haram, Mescid-i Mebevi ve Mescid-i Aksa'ya ziyaret amacıyla seyahat yapılabileceğini söylemektedir. İmam Gazzali ise bu hadisi kabul etmekle birlikte bu hadisin şirk ve bidat'a bulaşmadan, usulüne uygun bir şekilde yapılacak olan türbe ve kabirlere ziyareti men etmediğini söylemektedir (Zebîdî, IV, 286). İslam alimlerinin yapmış olduğu tartışmalardan anladığımız; Burada dikkat edilmesi gerekenin kabir ziyaretinin ibret almak için yapılacağı yoksa kabirde yatan kişilerden medet ummak için yapılmaması gerektiğidir. Müslüman'ın duada bulunacağı, medet umacağı tek varlık Cenab-ı Allah'tır. Özellikle türbe ziyaretlerinde çokça başvurulan uygulamalar arasında yer alan mum yakma, çaput bağlama, taş yapıştırma vb. davranışlar İslam inancına göre bid'at ve hurafe olarak kabul edilmektedir.

Türbe ziyareti ve bu ziyaret esnasında yapılan uygulamalar literatürde popüler dindarlık olarak ifade edilmektedir.

Günay geleneksel halk dindarlığını kırsal kesimde ve yaygın olarak şehirlerin alt ve orta kesimlerinde görülen taklitçi, derin teolojik konuların tartışılıp ele alınmadığı ritüellere ağırlık veren bir dindarlık türü olarak ifade etmektedir (Günay, 1999, s. 263). Tanyol ise popüler dindarlığın evrensel düzeydeki İslam, Hristiyanlık, Yahudilik vb. gibi dinlere yeni giren kişilerin eski inançlarını bu yeni din içerisinde örtük bir şekilde sürdürmesi olarak ifade etmektedir (Tanyol, 1960, 2077). Dolayısıyla popüler dindarlık sosyokültürel açıdan baktığımızda tüm din ve kültürlerde toplumun en üst kesiminden en alt kesimine kadar her dönemde ve her

düzeyinde görülebilecek bir dindarlık yönelimidir. Falcılık, büyüsel uygulamalar, falcılık, cinlerle temas, hastalıklardan şifa bulma, kaza ve beladan kurtulma arzusu ve bunun sonucunda yapılan türbe ziyaretleri popüler dindarlık tipolojisinde görülen uygulamalardır (Örnek, 1996, s. 24).

Popüler dindarlık daha çok dayanışmacı gruplarda sözlü gelenek yoluyla yaygınlaşan bir semboller sistemi olarak, belli bir dinin dili ile kıssa ve tecrübelerin aktarılmasıyla varlığını sürdürmektedir. Yani bu dindarlık tipinde din kitabı öğretilerden ziyade menkıbe ve kıssalar aracılığıyla varlığını sürdürmektedir. Yani din düşünceden/akletmeden ziyade yaşanan bir olgudur ve kaynağını kötülük problemi olarak ifadesini bulan hayatta karşılaşılan bazı belirsizlik ve öngörülemez durumlarla ilgili kaygılardan alan bir inanç tipidir (Çelik, 2004, s. 223-224).

1.5. Türbe Ziyaretlerinin Tarihsel Arka Planı

İslâm coğrafyasında tanınmış şahsiyetlerin ve mutasavvıfların mezar anıtları türbe diye adlandırılmıştır. İslâm mimarî ve sanatlarının bu önemli yapıları, türbeden başka “kümbet, makam, meşhed, buk’a, darîh, kubbe, ravza” gibi adlarla da anılmıştır (Öney, 1981, s. 41-66). Özellikle İran, Hindistan, Türkistan ve Anadolu coğrafyasında türbe ziyaretlerinin büyük bir ehemmiyeti vardır. Ölen kimselerin hatıralarını yaşatmak ve onlara biçilen kutsiyet dolayısı ile yapılan türbeler, kendilerine pek çok ziyaretçiyi de çekerek farklı ve oldukça etkili bir özelliğini de ortaya koymuştur (Sözen, 1968, s. 167-210).

Mâverâünnehir ve Horasan’da hüküm süren Samanîler’ den (819-1005), yine Mâverâünnehir ve Doğu Türkistan’da hüküm süren Türk-İslâm hânedanı Karahanlılar’a (840-1212); Büyük Selçuklu İmparatorluğu’ndan (1040-1308) Babürlüler’e (1526-1858) kadar pek çok dönem bu zamanda yapılan türbeler ile de anılmış ve üzerlerinde araştırmalar yapılmıştır. Üstelik Osmanlı Türkleri 1352’de Orhan Gazi’nin (1324-1362) oğlu Süleyman Paşa (ö. 1357) ile Gelibolu’ya geçtikten (Öztürk, 2003, s. 23-27) sonra Balkanlar’da da türbe geleneğini gittikçe yaygınlaştırmışlardır.

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan’ın (ö. 1072) kızı Ayşe Bîbî için Talas’ta inşa edilen türbe daha sonra bölgede yapılan türbelere süslemelere öncülük etmiş. Talas’ta XII. yüzyıl başından Ayşe Bîbî ve Balacı Hatun türbeleri Karahanlı tuğla mimarisinin iki önemli eseridir. Ayşe Bîbî Türbesi, Nasr b. İbrâhim ile evlenmiş olan Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan’ın kızı Ayşe Bîbî için yaptırılmıştır. Cephenin iki yanında yer alan minare biçimindeki ortası daralan kuleleri ve cephenin bütünü, altmış dört değişik süsleme ile işlenmiş sırlı tuğla bir kaplamaya sahiptir (Aslanpala, 1996 s. 195-241). Bunu Büyük Selçuklu mimarisinin şüphesiz en dikkate değer mezar yapısı olan Merv’deki Sultan Sencer Türbesi (1157) takip etmişti. Karahanlılar ise, Tirmiz’deki Sultan Hüseyin Türbesi ve Şeyh Fâzıl Türbesi ile ön plana çıkmışlardır. Öte yandan aynı dönemde hüküm süren Gazneliler (963-1186), Tûs valisi Arslan Câzib için yaptırdıkları türbe gibi iddialı bir yapıyı inşa ederek türbe geleneğini Hindistan sınırlarına taşımışlardır (Bombaci, 1962, s. 87-91). Gazneliler’in inşâ ettikleri bu türbeler ise XVI. yüzyıldan itibaren

Babürlüler ile zirveye taşınacaktı. Babürlü hükümdarı Hümayun Şah'a (1530-1540, 1555-1556) eşi Hacı Begüm (Mâh Çûçek Begüm) tarafından inşa ettirilen Delhi'deki türbeyi (Lowry, 1990, s. 133-148), daha sonra Şah Cihan'ın eşi Ercüment Banû Begüm için yaptırdığı muhteşem Tac Mahal takip etmişti (Chaghatai, 1979, 159-171).

Resim 1.1 . Hümayun'un türbesi – Yeni Delhi / Hindistan.

Resim 1.2. Sultan Sencer'in Merv'deki türbesi.

1.5.1.Ziyaretgâh türbeler

İslâm Tarihi'nin devlet adamlarına ve büyüklerine yaptırılan bu türbelerin daha sonra büyük mutasavvıflar ve evliyâ için yapılan türbeler teşkil etmişti. İslâm'ın yayılmasına, insanlarda ahlâki vasıfların ortaya çıkmasında ve irfan geleneğinin yayılmasına katkısı olan bu zâtlara ait türbeler daha sonra ziyaretgâh olarak pek çok kişiyi ağırlayacak, mahzun ve dertli gönüllere melhem olmaya çalışacaklardı. Evliyâyı kâmil, âşıkânı vâsıl" olarak da anılan bu zatlara ait türbeler, bölgelere göre farklı mimarilere sahip olsalar da buralara yapılan ziyaretler ve ziyaret nedenleri hep aynı minval üzere benzerlikler arz etmişti.

1.5.2.Balkanlar

Bu türbeler arasında en çok ve yaygın olarak karşımıza çıkanlar Yesevî geleneğe ait olan yerlerdir. Hoca Ahmed Yesevî'nin müritleri Türkistan'dan pek çok bölgeye dağılmalarına rağmen bunlardan en akılda kalanı ise Balkanlar'da İslâm'ın yayılması ile özdeşleşen Sarı Saltuk'tur.

Orta Asya Türkleri'nin dinî-tasavvufî hayatında geniş tesirler icra eden ve "*pîr-i Türkistan*" diye anılan mutasavvıf-şair Hoca Ahmed Yesevî (ö. 1166), on bin müridini Türkistan'a, doksan dokuz bin müridinin de uzak diyarlara göndermişti (Eraslan, 1983). Barak Baba, Tapduk Emre gibi Yesevî dervişlerin Anadolu'nun İslâmlaşmasına yaptıkları katkı yanında, Sarı Saltuk gibi gönül erlerinin Osmanlı'nın kuruluşunda ve Balkanlar'a yerleşmesi sürecinde de önemli rol oynadığı da bir gerçektir. Yoksa bu toprakların sadece kılıç zoru ile ve baskı altında İslâmlaştırıldığından söz edilemez. Anadolu ve Balkanalar sevgi ve hoşgörü ile yoğrulduğu için buradaki İslâmlaşma süreci de kısa sürede olmuş ve daha sonra da kalıcı hale gelerek günümüze ulaşmıştır. Balkanlarda yaklaşık iki asrı aşkın Pax Ottomanica denilen bir Osmanlı barışından söz ediliyorsa, bunun sebebi bahsedeceğimiz dervişler ve onların insan ve İslâm merkezli mesajlarıdır.

Aynı zamanda Hacı Bektaş'ın yarânı olduğu da söylenen Sarı Saltuk (Hasluck, 1995, s. 155-156), Türk şiirinin büyük ismi Yahya Kemal'in de usta beyitlerinde yerini bulmuş ve "Maverâda Söyleniş" adlı şiirinde kendisinden şu şekilde bahsedilmiştir (Beyatlı, 2003):

"Geldikti bir zaman Sarı Saltık'la Asya'dan"

Bir bir Diyâr-ı Rûm'a dağıldık Sakarya'dan"

Anadolu Selçukluları zamanında XIII. yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar'a geçtiğine inanılan Sarı Saltuk Baba (Akalin, 1988, s. 164-166; Münecimbaş, 2017, s. 92-93; Yücel, 1988, s. 39-40), II. İzzeddin Keykâvus 1262'de Bizans'a sığındığı zaman (Ostrogorsky, 1991, s. 411-412; Honigman, 1970, s. 141.) İmparator VIII. Mikhail tarafından bir anlaşmazlık neticesinde zindana atılmıştı. Bu sırada Sarı Saltuk'un da İzzeddin Keykâvus'u destekleyen 40 kadar Türkmen obası ile Bizans'ın Dobruca'da yerleşmelerine izin verdiği grubun içinde yer aldığı

bildirilir (Köprülü, 1976, s. 55). Bu sırada Altınorda hükümdarı Berke Han'ın meşhur kumandanı Nogay'ın Müslüman olmasına vesile olan Sarı Saltuk (Aksarayî, 2000, s. 57; İnalcık, 2009, s. 7) daha sonra da bir papaz tarafından Hristiyanlaştırılan İzzeddin Keykâvus'un küçük oğlunu bu papazdan alarak müridi yapmıştı. Sarı Saltuk'un müridi olan bu çocuk daha sonra onun halifesi sıfatıyla Balkanlar'daki Sultaniye'ye gönderilmiş, burada tebliğ ve irşat faaliyetlerinde bulunarak etrafındaki müritlerinin sayısını gün geçtikçe artırmıştı. Sarı Saltuk ona "barağım" yani köpeğim dediği için onun etrafındakilere de "Barâgîler" denilmiştii (Müneccimbaşı, 2017, s. 97).

Daha sonra Balkanlar'ın İslâmlaşmasına ismini pek çok olayla kazıtan Sarı Saltuk 1297'de öldüğünde Balkanlar'da pek çok yerde kendisine ithaf edilen türbesi ile adeta ziyaretçi akınına uğramıştı. Bu ziyaretçiler arasında bölgenin Hristiyan halkının da olması oldukça dikkat çekicidir. Onun türbesini ziyaret edenler arasında Fatih Sultan Mehmed'in bahtsız oğlu Cem'i dahi görüyoruz. Cem Sultan'ın, onun türbesini ziyaret edip menâkıbını dinledikten sonra Ebülhayr Rûmî'ye Saltuknâme isminde bir eser dahi kaleme aldırılmıştı (Akalin, 1988). Onun bugünkü Romanya'nın Babadağ bölgesindeki kabrini 1332'de ziyaret eden Ortaçağ'ın en büyük seyyâhı İbn Battûta da Sarı Saltuk'un menkıbevi hikâyelerini dinlemiş ve bu hikâyelerden oldukça etkilenmişti. İbn Battuta'nın Sarı Saltuk'un türbesinin muhtemelen bugünkü yeri olan "Baba Saltuk Kasabası" ndan söz ettiği zikredilir (Kiel, 2009, s. 147-150).

Romanya'da Dobruca bölgesinin kuzeyinde eski bir Türk yerleşim merkezi olan Babadağ, ismini civar tepelerden biri üzerinde türbesi bulunan Sarı Saltuk Baba'dan dolayı almıştır (Çelebi, 2020, s. 362-370). Sarı Saltuk'un adına ölümünden sonra açılan tekkeler Babadağ ile sınırlı kalmamış, onun ismin izafeten pek çok makam da belirlenmişti. Yine Balkanlar'da daha önce Hristiyanlar tarafından da ziyaret edilerek adaklar adanan Kaliakra, Kruya, Ohri ve Blagay'da da Sarı Saltuk'a ait türbeler bölgenin manevî hayatına olumlu katkı sağlamış, Müslüman ve Hristiyan cemaatleri arasında ortak bir değer olmuştu (Kiel, 1980, s. 25-36).

Anadolu'da ise Sarı Saltuk'a ait pek çok yerde türbelere rastlar ve buraların da aynı canlılıkla ziyaretgâh haline getirildiklerine şahit oluruz. Babaeski'deki Eski Baba Tekkesi ile Kütahya Şeyhlü'deki Sarı Selçuk Tekkesi'dir. Sarı Saltuk uğradığı yerlerde önemli hizmetlerde bulunduğundan adına makam-türbeler oluşturulmuştur. Saltuknâme'ye göre başlıcaları Kaliakra (Bulgaristan), Babadağı (Romanya), Blagay (Hersek), Ohri (Makedonya), Kruya (Akçahisar/Arnavutluk), Rumelifeneri (İstanbul), Babaeski (Edirne), Bor (Niğde), Diyarbakır, Tunceli ve İznik gibi merkezlerde olmak üzere Sarı Saltuk'un pek çok türbesi bulunmakta ve ziyâretgâh olarak binlerce insanı ağırlamaktadır (Kiel, 2009, s. 147-150).

1.5.3. Anadolu

Sarı Saltuk, Balkanlar'da ne ise Anadolu'da da onun temsilcisi Yunus Emre'dir. Yunus Emre'nin mürşidi olan Tapduk Emre'nin de Hoca Ahmed Yesevî'nin müridi olduğunu hatırlarsak (Şahin,

2011, s. 12-13), Yunus ile Sarı Saltuk'un aynı kaynaktan beslendiklerine şahit oluruz. "Vilâyetnâme-i Hacı Bektâş-ı Velî" 'ye göre, buğday almak üzere Karahöyük'e gider, bir süre Hacı Bektâş-ı Velî'nin yanında kalır, geri döneceği sırada buğday yerine Hacı Bektaş ona "nefes" vermeyi teklif eder, fakat Yûnus ısrar edince kendisine dilediği kadar buğday verilerek gönderilir. Köyüne yaklaştığı esnada gafletinin farkına varan Yûnus, buğdayın bir gün tükenip nefesin ise tükenmeyeceğini düşünerek tekrar tekkeye döner ve nasip ister. Durum Hacı Bektâş-ı Velî'ye arz edilince o, "Bundan sonra olmaz. Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik, varsın nasibini ondan alsın" der ve onu Tapduk Emre'ye gönderir. Bundan sonra da Yunus Emre'nin sevgi ve ilâhî aşka olan yolculuğu devam eder (Duran, 2007, s. 157-165, 185-186, 385, 558).

Bu aşk ve sevgi eri Yunus Emre tahminen 1320 yıllarında hayata gözlerini yumduğunda, arkasında binlerce sevenini bıraktığı gibi, kendisine ait olduğu iddia edilen pek çok da türbe da bırakır. Anadolu'da Yûnus'un mezarının bulunduğu söylenen yerler şunlardır: Eskişehir Sarıköy (şimdi Yûnusemre köyü), Karaman, Aksaray Ortaköy, Bursa, Manisa Kula Emresultan köyü, Erzurum Dutçu (Düzcü) köyü, Isparta Keçiborlu, Afyon Sandıklı, Ankara Nallıhan Emresultan köyü, Ünye ve Sivas. Bunların yanında Azerbaycan'ın Gâh bölgesinde de bir makam mevcuttur. Bazı kaynaklarda Yûnus'un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy'de olduğu belirtilmektedir (el-Câmî, 1980, s. 691; Taşköprüzâde, 1989, s. 78; Sivrihisârî, 2000, s. 529).

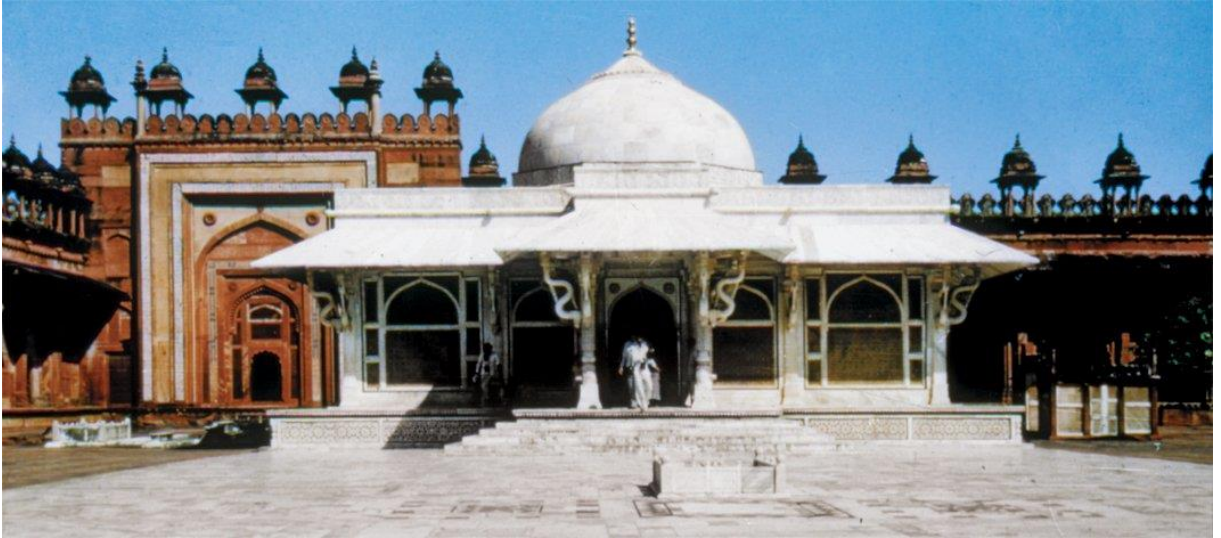
Yine bugün Türkiye'de en çok ziyaret edilen yerlerden birisi de Konya'daki Mevlânâ müzesidir. Hz. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin buradaki kabri binlerce ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Mevlânâ Türbesi'nin hemen ardından Nevşehir'deki Hacı Bektaş Müzesi'nin gelmesi ise konunun ehemmiyetinin anlaşılması açısından önemlidir.

1.5.4.Hindistan

Yukarıda Hindistan'da yapılan hükümdar ve onların eşlerine ait türbeler yanında, bu bölgede ünlü mutasavvıflara ait türbelerin Hindûlar tarafından da ziyaret edilmesi ise oldukça ilginçtir. Muhammed Gûrî'nin beraberinde gelerek buraya yerleşen Çiştîye tarikatının Hindistan'daki kurucusu Muînüddin Hasan el-Çiştî (ö. 1236), Hindular'ca kutsal tanınan şehri müslümanlar için de dinî bir merkez haline getirdi. Vefatından sonra ise daha önce Seyyid Hüseyin'in türbesi sebebiyle başlamış olan ziyaretler onun kabri ve dergâhı çevresinde yoğunlaşarak şehrin Hindistan müslümanlarının en önemli ziyaretgâhı olmasına yol açtı. 1455 yılında Mâlvâ Sultanı Mahmud Halacî'nin Muînüddin Hasan el-Çiştî'nin kabri üzerinde yaptırdığı ve daha sonra Ekber, Şah Cihan ve diğer Bâbürlü hükümdarlarının görkemli eklemeler yaptırdıkları türbe, "dergâh" adı verilen bu kompleksin etrafında bütünleşerek Hindistan'ın dinî hayatında önemli bir yer işgal etmişti. Özellikle Babürlü İmparatoru Ekber'in Muînüddin el-Çiştî'nin türbesini ziyaret amacıyla şehre yaya olarak girdiği rivayeti konuyu daha da anlamlı hale getirir (el-Allâmî, 1987, s. 111-113, 779; Arnold, 1913, s. 439).

Hindistan'da Delhi'deki 1545-1547 yıllarında yapılan Îsâ Han Niyâzî Türbesi İslâm hanedanlarına başkentlik yapan bu şehre oldukça büyük bir önem atfetmişti. Diğer yandan Bâbürlüler'in Agra yakınlarında 1574-1586 yılları arasındaki başşehri Pethpûr Sikri'nin de hikâyesi oldukça ilginçtir. Ekber Şah, Sikri köyü yakınlarında bir mağarada yaşayan Çiştîye tarikatı şeyhlerinden Selîm Çiştî'yi ziyaret ettiğinde ondan bir isteği vardı. Ekber Şah'ın bir oğlu olmadığı için hanedanının devamı tehlike altında idi. 1569'da şeyhin erkek çocuğu olmayan sultana yakında bir oğlunun doğacağını müjdelemesi üzerine burada bir saray inşa ettirdi ve Selîm adını verdiği oğlunun (Cihangir) bu sarayda doğmasının ardından da çevresine başka muhteşem binaların yapılmasını emrederek burada bir şehir kurdu. 1574'te Gucerât seferinden zaferle dönünce de buraya Fetihpûr adını verdi. 1586'ya kadar on iki yıl süreyle Bâbürlüler'in başşehri olan Fetihpûr Sikri'yi devletin ve özellikle kendi döneminin ihtişamını yansıtacak şekilde mimari eserlerle süsledi; hatta bu faaliyetini burayı terkedip Agra'ya döndükten sonra da sürdürdü. Tabii ki Şeyh Sâlim Çiştî ölünce de onun burada yapılan türbesi önemli bir ziyaretgâh oldu (Nath, 1982-85, s. 156-267).

Bu önemli ve unutulmaz olaydan sonra da, Salim Çiştî'nin türbesinin özellikle çocuğu olmayan Hindistanlı Müslümanlar için bir adak ve dua yeri olduğu kolayca tahmin edilebilir. Özellikle bu türbeye Hindû kadınlardan çocuğu olmayanların da uğrayıp, burada adakta bulunmaları bu konuyu daha da anlamlı hale getirir.

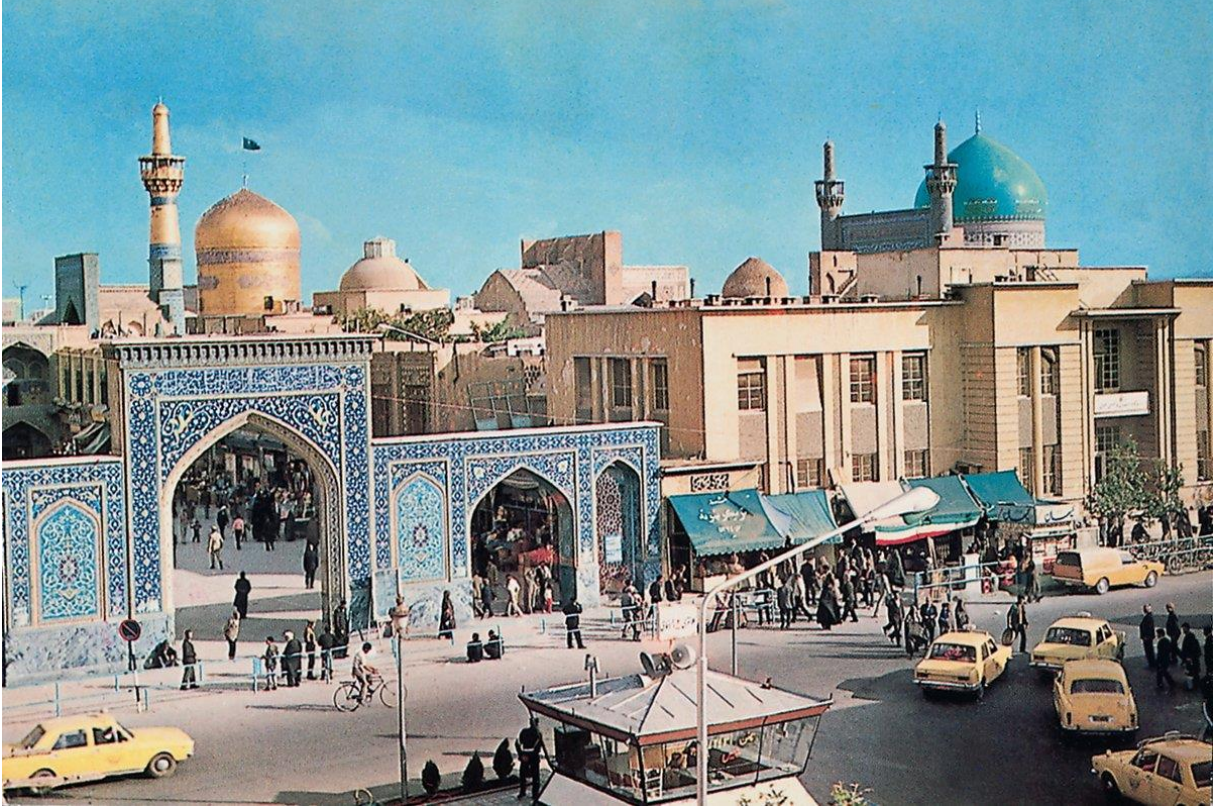

Resim 1.3. Fetihpûr Sikri'de Şeyh Selîm Çiştî'nin türbesi

1.5.5. İran

Safevîlerin kudretli şahı I. Abbas (1587-1629), Kazvin, Meşhed ve Kâşân şehirlerinde de cami, türbe, kervansaray ve kasır gibi çeşitli eserler yaptırmıştı. Onun Meşhed'deki Şiîlerce kutsal sayılan İmam Rıza Türbesi'ne yirmi sekiz günde yaya olarak gitmesi ise, İran halkının gönlünü kazanmasında oldukça etkili olmuştu (Hakyemez, 2016, s. 29). Bu örnekten de biz türbe

ziyaretlerinin İran ve Hindistan gibi tasavvufun etkin olduğu bölgelerde yöneticilere büyük bir prestij kazandırdığına şahit oluyoruz.

Resim 1.4. Meşhed’de İmam Ali er-Rızâ Türbesi’nin bulunduğu külliye

1.6.Çorum Hıdırlık Bölgesi ve Burada Bulunan Türbeler Hakkında Bilgi

Hıdırlık, yeşili bol, suyu ve toprağı bereketli mesire yeri anlamındadır. Arapça “hadr” kökünden geldiği için bu anlamda kullanılması normaldir. Hıdırellez kutlamaları da genellikle yeşillik, ağaçlık alanlarda, su kenarlarında, bir türbe ya da yatırın yanında yapılmaktadır. Bu gibi yerlere bu nedenle Hıdırlık denildiği de olur.

Hıdırlık, çoğunlukla Hıdırellez kutlanan yer, piknik alanı olarak bilinir. Aslı Hızırılık’tır. Zamanla Hıdırlık denilmiştir. Hızır (as)ın kendisini Allah’a yakın hissetmek için şehrin en yüksek noktasında dua ettiğine inanan halk, genellikle her şehirde böyle kutsallık atfettiği bir yüksek tepeye Hıdırlık Tepesi demişlerdir. Çorum’daki Hıdırlık Tepesi gibi Ankara’da Hüseyin Gazi Türbesi’nin bulunduğu tepe de bu niteliktedir. Beypazarı’nda, Safranbolu’da, Isparta Yalvaç’ta, Vezirköprü’de, Antalya’da, Taraklı’da ve daha pek çok yerde böyle birer tepe vardır. Mecitözü’nde, Osmancık’ta, Darende’de Hıdırlık mahallesi bulunmaktadır. Ankara’daki tepe için Evliya Çelebi, “Hz. Hızır Dergahı” demektedir.

Osmanlı'nın hakim olduğu hemen her şehirde bir Hıdırlık mevki bulunmaktadı. Çorum Hıdırlık mevkiinin önemi, sahabeden üç önemli zatın kabirlerinin burada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ali İzzet Efendi'nin beyanına göre bu nedenle Selçuklu sultanları, Suheyb-i Rumi'nin türbesinin yanına Hıdırlık Camiini ve bir de zaviye yaptırmışlardır. Cami, ilk defa Hıdır oğlu Hayrettin tarafından yapıldığı için bu adla anıldığı söylenmek- tedir. Şadırvanın batı tarafında Şeyh Abbas Külâhi'nin mütevazı ikametgahı varmış. Kuzeyin- de şimdiki piknik masalarının bulunduğu bölümde misafirhane ve imarethane/aşevi bulun- maktaymış. Bu üç bölümün batısında biraz çukurca bir mevkide Kereb-i Gazi'nin türbesi yer almaktadır. Yusuf Bahri Efendi'nin türbesi de ona bitişik durumdadır. Kereb-i Gazi türbesinin karşısındaki kuyunun ve kapısının yanında şeyh efendilerin, dervişlerin ve misafirlerin atları ve develeri için büyükçe bir ahır bulunmaktaymış. (Erkoç, 2015)

Burada bulunan Süheyb-i Gazi ve Ubeydi Gazi türbeleri Sultan Abdülhamit döneminde yeniden inşa edilen Hıdırlık Camii (1899) batı bitişiğinde yer alırken, Kerebi Gazi 50 metre kadar camiin batısında ayrı bir bina içerisinde yer almaktadır. Bu üç sahabeye ait türbeler Çorum'da en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Çorum halkı tarafından gelin alma ve sünnet törenlerinde buranın ziyaret edilmesi bir gelenektir. Ayrıca bu mekânın çevresinde bulunan yeşil alanda Hidrellez şenlikleri yapılır. Bu üç Sahabe hakkında türbelerindeki kitabelerinde şu bilgiler yer almaktadır. SÜHEYB-İ RUMİ (R.A.) Aslen Yemenli olup babası İran Sasani Devleti'nin bir memuruydu ve Musul civarlarında yaşamakta idiler. Bir Bizans saldırısı sırasında küçük yaşta esir düştü. Beni Kelb kabilesi tarafından Mekke'de köle olarak satıldı. Abdullah Bin Ced' an adlı bir kişi tarafından satın alınıp serbest bırakılmıştır. Hz. Muhammed (S.A.V) peygamber olduğunda Ammar Bin Yasir ile birlikte Müslüman olmuştur. Hicret sırasında Mekkeliler tarafından geri dönmeye zorlanmış o sonuna kadar mücadelede kararlı olduğunu belirterek eğer amaçları mal ise sahip olduğu definelerini sakladığı yerden alabileceklerini söylemiştir. Bunun üzerine Mekkeliler müşrikler onu bıraktılar. O'nun İslam için bütün maddiyatından vazgeçmiş olması Peygamberimiz tarafından da takdirle karşılanmıştır. Bedir savaşına katılanlar arasında olduğu belirtilmektedir. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman halife seçilinceye kadar geçen sürede Müslümanlara imamet etmiştir. Hz. Ömer'in yakın ve samimi dostu olduğu rivayetler arasındadır. Numan oğlu Hz.Suheyb-i Rumi 71 yaşlarında iken hicretin 38. Yılında o zamanki İslam Devletinin Anadolu Eyaleti olan Rumiyye-i Suğra'ya bağlı şimdiki Çorum ilinde yaşadığı sırada vefat etmiştir. Başka bir rivayete göre ise İstanbul'un fethi için İslam ordusu ile birlikte gitmiş geri dönüş esnasında Çorum civarında rahatsızlanarak hicretin 40. Yılında vefat etmiştir. UBEYD-İ GAZİ (R.A.) Hakkında fazla bir bilgiye ulaşamamıştır. Sadece aslen Yemenli olduğu ve Hicret'in 40. Yılında İstanbul'un fethi için giden İslam ordusu içerisinde yer alırken Çorum civarında bir çarpışma esnasında şehit olmuştur. KEREB-İ GAZİ (R.A.) Pehlivan, şair ve hatip olarak tanınmıştır. Hz. Peygamberimizin (sav) huzurunda Hz. Ali'nin de bulunduğu bir ortamda Müslüman olmuştur. Kadisiye Savaşında İranlılara karşı gösterdiği büyük mücadelesi İslam Tarihlerinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Hicretin 40. Yılında İstanbul'un fethi için İslam

ordusu ile birlikte Çorum civarında şehit düşmüştür. Yiğitliği ve kahramanlığı onun halk arasında efsane olmasına yol açmıştır (www.corum.gov.tr).

Resim 1.5. Kereb-i Gazi Türbesi Düğün Merası

Resim 1.6. Hıdırlık Camii ve Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri Dış Görünüş

Resim 1.7. Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri Giriş Kapısı

Resim 1.8. Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri İç Mekân Görünüş-1

Resim 1.9. Suheyb-i Rûmî ve Ubeyd-i Gazi Türbeleri İç Mekân Görünüş-2

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

2.1.Cinsiyete Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.1. Cinsiyete Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Kadın	200	50
Erkek	200	50
Toplam	400	100

Tablo 2.1’de araştırmaya katılanların cinsiyete göre dağılımları verilmektedir. Bu tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %50’si (200 kişi) kadın, %50’si (200 kişi) erkeklerden oluşmaktadır.

Araştırmamızı yürüttüğümüz Çorum Hıdırlık bölgesinde hem türbeler hem de cami bulunduğu için gerek vakit namazlarında gerekse Cuma, Bayram namazları ve kandil gecelerinde namaz kılmak için erkekler tarafından buraya gelinmekte ve namaz öncesi ya da sonrası türbe ziyareti de yapılmaktadır. O yüzden araştırmamızda kadın ve erkek katılımcı sayısını eşit bir şekilde almayı uygun gördük. Yapılan bazı çalışmalarda erkeklerin türbe ziyaretlerinde bariz bir şekilde daha fazla, bazı çalışmalarda ise kadınların daha fazla bulundukları gözlenmiştir. Örneğin Kimya (2019) tarafından nitel yöntem kullanılarak yapılan “Din Sosyolojisi Açısından Türbe Ziyaretlerinin Anlamı Üzerine Bir Araştırma (Veysel Karani Türbesi Örneği)” başlıklı yüksek lisans tezinde araştırmaya katılanların %32’si kadınlardan %68’i ise erkeklerden oluşmaktadır. Türbeyi erkeklerin daha fazla ziyaret etmelerinin gerekçesi olarak ise Türbenin Siirt, Diyarbakır ve Van’a giden Bitlis ili sınırlarının kesişme noktasında olduğu için bu illere gidenlerin söz konusu mekânı ziyaret ettikleri ve seyahat eden bu kitlenin çoğunlukla erkek olması gösterilmiştir (Kimya, 2019, s. 54). Subaşı (2018) tarafından yapılan Kültürel Psikoloji Bağlamında Yerel Sağaltım Yöntemleri (Karacaahmet Türbesi ve Keçici Baba Türbesi Örnekleri) isimli doktora çalışmasında araştırmaya katılanları %62’si kadınlardan %37’si ise erkeklerden oluşmaktadır. Bu araştırmada katılımcıların %1’i cinsiyet sorusunu cevapsız bırakmıştır. Gerek bizim çalışmamızda gerekse diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlar ziyaret edilen mekânın gerek coğrafi konumu gerekse özellikle dilek dilemek için gelen kişilerin dileklerin çocuk sahibi olma, evlenmek vb. cinsiyete dayalı bir farklılık meydana getirmesi buraya gelenler kişilerde cinsiyete dayalı bir farklılaşmaya sebep olmaktadır.

2.2.Yaşlara Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.2. Yaşlara Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
18-24	30	7,5
25-39	82	20,5
40-49	98	24,5
50-64	108	27
65 ve zeri	82	20,5
Toplam	400	100

Tablo 2.2’de araştırmaya katılanların yaşlara göre dağılımı verilmektedir. Bu tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %7,5’i (30 kişi) 18-24 yaş aralığında, %20,5’i (82 kişi) 25-39 yaş aralığında, %24,5’i (98 kişi) 40-49 yaş aralığında, %27’si (108 kişi) 50-64 yaş aralığında, %20,5’i (82 kişi) ise 65 ve üzeri yaş grubu bireylerden oluşmaktadır. Bu sonuçlara göre 25 yaş ve üzeri yani yetişkin, orta yaş ve yaşlı bireylerde Hıdırlık olarak ifade edilen bu mekânı ziyaret etme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar *“Yirmi beş yaş ve üstü bireyler yirmi beş yaş ve altı bireylerden daha fazla oranda türbe ziyaretinde bulunmaktadır”* şeklindeki 1. hipotezini desteklemektedir.

Tablo-14’te baktığımızda buraya gelenlerin %95,40’ının (382 kişi) namaz kılmak, sadece dua etmek, dilekte bulunmak ve dua etmek, sünnet veya evlilik merasimi için ve kendilerini burada daha huzurlu hissettiği ve stres attmak için yani dini ve manevi yönelimli olarak geldiklerini görmekteyiz. Bizim çalışmamız açısından bu durum yaş ilerledikçe insanlarda dini ve manevi ihtiyaçların arttığı ve insanların bu ihtiyaçlarını gidermek için bu tür mekânları ziyaret ettiği şeklinde yorumlanabilir. Fakat konuyla ilgili olarak yapılan diğer çalışmalara baktığımızda türbe ziyareti ile yaş dağılımı arasında birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldığını görmekteyiz. Yapılan bu çalışmalar da dikkate alındığında yaş ile bu tür mekânlara ziyaret arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmadığını söyleyebiliriz. Bu yorumumuzu desteklemek üzere ülkemizde yapılan çalışmalarda yaş değişeni ile ilgili elde edilen bulguları şu şekilde ifade edebiliriz.

Altan’ın (2007, s. 52) alışmasında ise yaş değişkeninde en düşük düzeyde katılımın %3 ile 65 yaş ve üzeri bireylerde olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunu %25 ile 15-25 yaş grubu, %31 ile 40-65 yaş grubu %41 ile ise 25-40 yaş grubu takip etmektedir.

zkan’ın (2009, s. 49) alışmasında da 26-40 yaş aralığındaki bireylerin %48 ile en yüksek düzeyde katılım sağladığı, bu yaş aralığını %27,5 ile 15-25 yaş aralığı ve %24,5 ile de 40 yaş ve üstü bireyler takip etmektedir.

Yılmaz'ın (2012, s. 60) çalışmasında ise türbe ziyaretinde bulunanların genel kanaatin aksine genç ve orta yaş grubundan oluşan ziyaretçi yapısına sahip olduğu, yaş ile türbe ziyareti arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

Ak'ın (2012, s. 81) yapmış olduğu çalışmada %1,6 ile 61 yaş ve üstü bireylerin en düşük düzeyde ziyarette bulunduğu bunu %11,3 ile 46-60 arası yaş grubundaki bireylerin takip ettiği görülmektedir. 17-25 arası yaş grubundaki bireyler ise %13,5 ile üçüncü sırada yer almaktadır. 26-35 yaş grubundaki bireyler ise %42,3 ile en yüksek orandaki ziyaretçiler olarak tespit edilmiştir. Bu yaş grubunu %31,3 ile 36-45 yaş grubu ziyaretçiler takip etmektedir.

Subaşı (2018, s. 142) tarafından yapılan çalışmada %45 ile 36-65 yaş aralığının ve %40 ile 19-35 yaş aralığındaki bireyler ilk sıralarda yer almaktadır. En düşük katılım ise %2 ile 66 yaş ve üzeri bireyler ile %6 ile 18 yaşındaki bireylerden oluşmaktadır.

Kimya (2019, s. 54) tarafından yapılan çalışmada araştırmaya dahil olanların %66'sının orta yaş olarak tarif edilen 25-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Diğer katılımcıların yaş aralığı ise %20 ile 18-25 yaş, %8 ile 46-55 yaş ve %4,0 ile 66 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır.

2.3.Medeni Hallerine Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.3. Medeni Duruma Göre Dağılım

Seçenek	N	%
Evli	212	70,5
Bekar	88	29,5
Toplam	400	100

Tablo 2.3'te araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre dağılımları verilmektedir. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %70,5'i (212 kişi) evli, %29,5'i (88 kişi) bekarlardan oluşmaktadır. Bekar kategorisinde hiç evlenmemiş olanlar ile eşi vefat etmiş olanlar ve boşanmış olanlar da yer almaktadır. Bu sonuç araştırmamızın *"Evli bireyler bekar olanlardan daha fazla oranda türbe ziyaretinde bulunmaktadır"* şeklindeki 2. hipotezini testlemektedir.

Altan (2007, s. 53), Özkan (2009, s. 50), Yılmaz (2012, s. 61), Ak (2012, s. 82), Subaşı (2018, s. 142), Kimya (2019, s. 55) da yaptıkları çalışmada türbe ziyaretlerinde evlilerin bekarlardan daha çok olduğunu tespit etmiştir. Kişisel gözlemlerimize de dayalı olarak bu durumun ziyarete gelen kişilerin genellikle eşleriyle birlikte bu ziyareti gerçekleştirmeleriyle ve yapılan ziyaretin ailecek ortak bir sosyal etkinlik olarak icra edilmesiyle açıklanabilir. Çünkü insanlar özellikle güzel havalarda hem eşleri ve çocuklarıyla ziyaretlerini gerçekleştirmekte hem de Türbenin arka tarafında bulunan Millet Bahçesinde zaman geçirmektedir.

2.4.Eğitim Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları

Her ne kadar adak adama, nazar inancı vb. uygulamaları eğitim ve kültür seviyesinin düşüklüğüne bağlayan ve eğitim ve kültür seviyesi yükseldikçe bu tür uygulamaların da ortadan kalkacağına yönelik yorumlar yapılsa da (Berkes, 1943, s. 141-142) günümüzde en modern batı toplumlarında bile bu tür uygulamaların varlığı bize yapılan bu yorumların isabetli olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca türbe ziyaretleri Türk popüler dindarlığının, modernleşerek varlığını sürdürmeye devam eden en canlı uygulamalarından birisi olmuştur (Arslan, 2004, s. 311). Bu amaçla biz de Hıdırlık bölgesine ziyarete gelen kişilerin eğitim düzeylerini sorduk.

Tablo 2.4. Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Okuryazar	30	7,5
İlkokul Mezunu	64	16
Ortaokul Mezunu	70	17,5
Lise Mezunu	112	28
Üniversite	120	30
Toplam	400	100

Tablo 2.4'te araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımları verilmektedir. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılanları %7,5'i (30 kişi) okuryazar, %16'sı (64 kişi) ilkokul mezunu, %17,5'i (70 kişi) ortaokul mezunu, %28'i (112 kişi) lise mezunu ve %30'u (120 kişi) üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Ortaokul ve üzeri mezunların toplamı %75,5'tir. Bu sonuçlar araştırmamızın *"Eğitim düzeyi yükseldikçe türbe ziyaretlerinde bulunma oranı da yükselmektedir"* şeklindeki 3. hipotezini doğrulamaktadır.

Eğitim seviyesinin yüksek oluşu ülkemizde eğitim düzeyinin yükselmesi, burada bulunan camiye insanların namaz ibadetlerini yerine getirmek için geliyor olmaları ve türbelerde medfun bulunan şahsiyetlerin sahabe olması ve dini ve manevi ihtiyaçların her eğitim seviyesinde insan tarafından hissediliyor olmasıyla açıklanabilir.

Nitekim Altan (2007, s. 53), Yılmaz (2012, s. 65), Ak (2012, s. 82), Subaşı (2018, s. 142) ve Kimya'nın (2019, s. 55) çalışmalarında da bizim çalışmamızda elde ettiğimiz bulgulara benzer şekilde türbe ziyaretlerinde bulunan kişilerin eğitim seviyesinin ortaokul ve üzeri olduğu görülmektedir. Özkan'ın (2009, s. 50) çalışmasında ise nispeten bizim ve diğer çalışmalardaki sonuçlardan farklı olarak ilkokul mezunlarının sayısı %37,5 olarak tespit edilmiştir.

2.5.Ekonomik Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.5'te araştırmaya katılanların ekonomik durumlarına göre dağılımı verilmektedir. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %30'u (120 kişi) alt ekonomik düzeyden,

%57,5'i (230 kişi) orta ekonomik düzeyden, %12,5'i (50 kişi) de yüksek ekonomik düzeyden gelmektedir. Türkiye’de gelir dağılımına göre üst düzey gelir grubu da nüfusun %20’sini en alt gelir grubu da %20’sini oluşturmaktadır. Orta gelir grubu ise %60 oranındadır (www.aa.com.tr). Yani alt ve üst ekonomik seviyedeki bireylerin ortalamaları birbirine eşittir. Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular alt ve orta ekonomik düzeydeki kişilerin daha yoğun olarak türbe ziyaretlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum araştırmamızın “*Alt ve orta gelir grubunda bulunan bireyler üst gelir grubunda bulunan bireylerden daha fazla türbe ziyaretlerinde bulunmaktadır*” şeklindeki 4. hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo 2.5. Ekonomik Duruma Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Alt	120	30
Orta	230	57,5
Yüksek	50	12,5
Toplam	400	100

Nitekim Altan (2007, s.54), Yılmaz (2012, s.67), Ak (2012, s.85), Subaşı (2018, s.142) ve Kimya’nın (2019, s.57) çalışmalarında da türbe ziyaretlerinde bulunan kimseler arasında üst ekonomik düzeydeki bireylerin en düşük oranda olduğu, Özkan’ın (2009, s.51) çalışmasında ise bizim çalışmamızda ve zikrettiğimiz diğer çalışmalarda elde edilen sonuçların tersine alt ekonomik düzeydeki bireylerin en düşük oranda olduğu tespit edilmiştir.

2.6.Okul Dışında Din Eğitimi Almalarına Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.6. Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna Göre Dağılımı

Seçenekler	N	%
Hayır almadım	10	2,5
Ailemde aldım	30	7,5
Camide aldım	260	65
Kur’an Kursu’nda aldım	100	25
Diğer	-	-
Toplam	400	100

Tablo 2.6’da araştırmaya katılanların cami dışında din eğitimi alma durumlarına göre dağılımları görülmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %2,5’i (10 kişi) okul dışında herhangi bir yerden din eğitimi almadığını, %7,5’i ailesinde din eğitimi aldığını, %65’i (260 kişi) camide din eğitimi aldığını, %25’i (100 kişi) Kur’an Kursu’nda din eğitimi aldığını ifade etmektedir. Görüldüğü gibi araştırmaya katılanların neredeyse tamamına yakını okul dışında aile, cami ve

Kur'an kursunda dini eğitim almış kimseler. Bu durum araştırmamızın *"Okul dışında din eğitimi alan bireyler diğerlerine göre daha fazla türbe ziyaretinde bulunmaktadır"* şeklindeki 5. hipotezini doğrulamaktadır. Katılımcıların aile dışında din eğitimi alma durumlarının yüksek oluşu ayrıca araştırmaya katılan bireylerinin ailelerinin de dini yönelim düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çünkü çocuklarını din eğitimi almaları için cami veya Kur'an kursuna göndermeleri bu ailelerde dinin etki boyutunun yüksek olduğunu gösterir. Glock ve Stark'ın (Glock, Stark, 1965) dindarlığın beş boyutu olarak ele aldıkları boyutlardan birisi etki boyutudur. Etki boyutu bireyin dini inancının yaşamının diğer alanları üzerinde gözlemlenen etkisini ifade etmektedir. Örneğin dini inancı olan bir bireyin evleneceği kişinin dindar olmasını tercih etmesi, çocuğuna dince kabul gören güzel isimler vermesi veya çocuğunun din eğitimi almasını istemesi o kişinin dindarlığının etki boyutunun da yüksek olduğunu gösterir. Dindarlığının bilgi, inanç, ibadet ve tecrübe boyutu yüksek bireylerde etki boyutunun da yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde insanoğlunda fitrî olan dini inancın gelişmesinde çevrenin özellikle de ailenin önemli bir rolü vardır (Certel, 2000, s. 42) ve bu sonuçlar örneklem grubu üzerinde ailenin etkisini bizlere göstermektedir.

Altan (2007, s. 59)'ın çalışmasında araştırmaya katılanların en yüksek oranda %44'ü din eğitimlerini aileden aldıklarını ifade ederken okulda aldığını ifade edenler %1 ile en düşük oranda yer almaktadır.

Aynı şekilde Özkan (2009, s. 56)'ın çalışmasında da din eğitimini okulda aldığını söyleyenlerin oranı %5 ile en düşük orandadır. Din eğitimini aileden aldığını ifade edenlerin oranı ise %39'dur.

Ak (2012, s. 94)'ın çalışmasında da araştırmaya katılanların %1,6 ile en düşük oranda camiden din eğitimi aldığını ifade ederken ikinci sırada %3,5'i din eğitimini okulda aldığını ifade etmektedir. Ailede din eğitimi aldığını ifade edenler ise %50,3 ile en yüksek oranda yer almaktadır.

Subaşı (2018, s. 143-144)'nın çalışmasında en yüksek oranda %30 ile katılımcılar bu soruyu cevapsız bırakmışlardır. En yüksek düzey ise %27 ile dini bilgileri öğrenme kaynağını anne ve babadan şikkını işaretleyenler oluşturmaktadır. Subaşı'nın çalışmasında dini bilgileri öğrenme kaynağı olarak okul şıklar arasında yer almamaktadır.

2.7. Alkol Kullanımlarına Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.7'de araştırmaya katılanların alkol kullanma durumuna göre dağılımları verilmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %6,5'i (26 kişi) alkol kullanmakta, %93,5'i (374) ise alkol kullanmamaktadır. Bu sonuçlar araştırmamızın *"Alkol kullanan bireylerin türbe ziyaretinde bulunma oranı alkol kullanmayanlardan düşüktür."* şeklindeki 6. hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo 2.7. Alkol Kullanma Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Evet	26	6,5
Hayır	374	93,5
Toplam	400	100

Özkan (2009, s. 58)'ın çalışmasında türbe ziyaretinde bulunan kişilerin %82,5'i hiç alkol tüketmediğini bildirirken % 11,5'i ara sıra alkol tükettiğini belirtmiş, % 0,5'i sık sık tükettiğini bildirmiştir. %5,5'i ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Sarhoşluk veren içecekler gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse Hadis-i Şeriflerde haram olarak bildirilmiştir. Çalışmamızda ziyarete gelenlerin %93,5'inin İslam'ın bu konudaki emrine uygun davrandıklarını söyleyebiliriz. Alkol kullandığını belirten %6,5'in tamamı ise alkol kullanmanın dinen yasak olduğunu bildiğini ve bu alışkanlığını bırakmak istediğini ifade etmiş, türbe ve cami gibi dini mekânlara yaptıkları ziyaretin gerek alkol kullanımı gerekse dinen yasak olan diğer davranışlarından pişmanlık duymaları konusunda kendilerini motive ettiğini belirtmiştir. Din bireyin toplumsallaşma ve kimlik kazanma sürecinde ona katkı sunmaktadır (Bahadır, 2002, s. 111). Toplumun değerlerine uygun bir yaşam sürme hem kimlik kazanma sürecinin hem de sosyalleşme sürecinin problemsiz bir şekilde gerçekleşmesine katkı sunmaktadır (Mehmedoğlu, 2004, s, 78). Dolayısıyla bu sonuçlarda türbe ziyaretinde bulunan kişilerin dinin ve toplumun değer yargılarına uygun bir yaşam sürme arzusu içinde olduklarını görmekteyiz.

2.8. Hz. Peygamber'in Doğum Yerini Bilmelerine Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.8. Hz. Peygamber'in Doğum Yerini Bilme Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Mekke	328	82
Medine	53	13,25
Kudüs	19	4,7
Toplam	400	100

Tablo 2.8'de araştırmaya katılanların Hz. Peygamber'in doğum yerini bilme durumlarına göre dağılımları verilmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanları %82'si (328) Hz. Peygamber'in doğum yerini doğru olarak bilmektedir. %18'i ise Hz. Peygamber'in doğum yerini bilmemektedir. Bu kişilerin %13,25'i (53 kişi) Hz. Peygamber'in doğum yerinin Medine olarak işaretlerken %4,73'ü Kudüs olarak işaretlemiştir. Glock ve Stark'a göre bilgi dindarlığın beş boyutundan birisidir (Glock ve Stark, 1965). Araştırmaya katılanların %82'si bu soruya doğru cevap vermiştir. Bu sonuç türbe ziyaretinde bulunanların büyük çoğunluğunun Hz.

Peygamber'in doğduğu şehri bildiğini göstermektedir. Bu sonuçlar *"Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin dini bilgi düzeyleri yüksektir."* şeklindeki 7. hipotezini doğrulamaktadır.

2.9. İbadet Maksadıyla Kur'an-ı Kerim Okumalarına Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.9. İbadet Maksadıyla Kur'an-ı Kerim'i Okuma Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmiyorum	125	31,25
Her gün düzenli okuyorum	50	12,50
Biliyorum ama düzenli okumuyorum	225	56,25
Toplam	400	100

Tablo 2.9'da araştırmaya katılanların Kur'an-ı Kerim'i okuma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %31,25'i (125 kişi) Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmemektedir, dolayısıyla Kur'an-ı Kerim okuyamamaktadır. %68,75'i (275 kişi) Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmektedir ve bu kişilerin %12,50'si (50 kişi) her gün düzenli olarak Kur'an-ı Kerim'i okuduğunu ifade ederken %56,25'i (225 kişi) düzenli olarak Kur'an-ı Kerim'i okumadıklarını yani ara sıra okuduklarını ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre *"Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin ibadet maksadıyla Kur'an-ı Kerim'i okuma oranları yüksektir."* şeklindeki 8. hipotezimiz doğrulanmamıştır. Çünkü ibadet maksadıyla düzenli olarak Kur'an-ı Kerim'i okuyanların oranı %12,50'dir.

Namazda okunan sureler veya ayetler dışında Kur'an-ı Kerim ibadet maksadıyla da okunmaktadır. Özellikle Ramazan ayında mukabele şeklinde Kur'an-ı Kerim'in hatmedilmesi veya teravih namazlarının hatimle kılınması, cuma geceleri Yasin Suresi, Tebareke Suresi, gibi surelerin okunması, kabir ziyaretlerinde aynı şekilde Yasin Suresi ve diğer surelerin okunması en sık yapılan uygulamalar arasında zikredilebilir. Tüm dinlerde kutsal metinlerin dini ayinler sırasında ya da ibadet amacıyla okunduğunu görmekteyiz.

Çocukluk döneminde Kur'an-ı Kerim'i okuma becerisi kazandırılması toplumumuzda pek çok aile tarafından önem verilen bir husustur. Aileler tarafından özellikle yaz aylarında camilerde verilen kurslarla okul dönemindeki çocukların Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeleri teşvik edilmektedir. Aynı şekilde yıl boyunca yetişkinlere yönelik Kur'an-ı Kerim öğretimi kadınlara gündüz Kur'an Kursları ve erkeklere genellikle akşamları camilerde verilmektedir. Aynı şekilde yatılı Kur'an Kursları ve Hafızlık Kursları da Kur'an-ı Kerim'i okumanın ve hıfz etmenin icra edildiği yerlerdir. Nitekim araştırmamızda yer alan katılımcılardan Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmediğini ifade edenlerin tamamı çocukken aileleri tarafından cami veya Kur'an kursuna gönderildiğini fakat çeşitli sebeplerle Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenemediğini fakat öğrenmek istediğini ifade etmiştir.

2.10.Namaz İbadetini Yerine Getirmelerine Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.10. Namaz Kılma Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Hiç namaz kılmıyorum	95	23,75
Namazımı beş vakit düzenli kılıyorum	127	31,75
Namazlarımı ara sıra kılarım	93	23,25
Sadece Cuma ve Bayram namazlarını kılarım (Erkekler)	85	21,25
Toplam	400	100

Tablo 2.10’da araştırmaya katılanların namaz kılma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %23,75’i (95 kişi) bayram ve Cuma namazları da olmak üzere namazlarını hiç kılmamaktadır. Bu sonuçlara göre *“Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin günlük beş vakit namaz kılma oranları yüksektir.”* şeklindeki 9. hipotezi doğrulanmamıştır. Biz hopetezimizi kurarken daha önceki çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre böyle bir öngöründe bulunmuştuk. Konuyla ilgili olarak literatürde yer alan bazı çalışmalar şunlardır;

Altan (2007, s. 61)’ın çalışmasında araştırmaya katılanların %52’si namazlarını düzenli olarak kıldığını bildirirken % 3’ü hiç kılmadığını bildirmiştir.

Özkan (2009, s. 57)’ın çalışmasında ise katılımcıların %65,5’i namazlarını düzenli olarak kıldığını, % 6’sı ise kılmadığını belirtmiştir.

Yılmaz (2012, s. 83)’ın çalışmasında ise araştırmaya katılanların %51,8’i beş vakit namazını düzenli olarak kıldığını belirtmiştir.

Kimya (2019, s. 58)’nın çalışmasında da araştırmaya katılanların %64’ü beş vakit namazını düzenli olarak kıldığını belirtmiştir.

Diğer çalışmalara kıyaslandığında bizim çalışmamızda beş vakit namazın düzenli kılınma durumunun daha düşük olduğu görülmekle birlikte hiç kılmayanların bir kısmında ara sıra kılanların ve Cuma ve bayram namazlarını kılanların (erkeklerde) büyük bir kısmında düzenli olarak kılma konusunda istekli oldukları ifade edilmiştir. Namaz ibadetini hiç yerine getirmeyen veya aksatan bireylerin kutsal kabul ettikleri bu tür mekânları daha çok ziyaret ediyor olmaları, onların kutsal ile ilişki içinde olma ihtiyaçlarını bir şekilde tatmin etmeye yönelik faaliyetler olarak da değerlendirilebilir.

2.11.Dini İnanç ve Yaşayışlarına Göre Katılımcıların Durumları

Dindarlık sözlükte dini inancın gücü ve dinin emir ve yasaklarına bağlılıkla ifade edilmektedir (Günay, 2006, s. 9). Şüphesiz ki bireylerin hayatına dini inanç ve ibadetlerin varlığı dini

davranışlarını ve dinin onlar üzerindeki psikolojik etkisi üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Literatürde dindarlıkla ilgili pek çok tasnife rastlamaktayız. Bu tasniflerden birisi de Taplamacıoğlu'na (1962) aittir. O dini hayatın şiddet ve yoğunluğuna göre beş çeşit dindarlık tasnif etmiştir. Bunlar:

- Sadece cenaze törenlerine katılan gayri amil dindarlar,
- Toplumun eğilimlerine göre yaşantısını belirleyen idare-i maslahatçı dindarlar,
- Dini sadece namaz ve oruçla sınırlı tutan dini bütün veya amil dindarlar,
- Farz, sünnet ve nafil ibadetleri yerine getirip, yeniliklere karşı duran sofu dindarlar;
- Genelde çoğu şeyi haram sayan ve şüpheli, karamsar olup yeniliklerin karşısında duran softa ya da yobaz dindarlar (Taş, 2006, s. 181).

Popüler dini yaklaşımlarla açısından ise dindarlığın farklı bir tasnifini şu şekildedir:

- Geleneksel dindarlık; Kur'an ve sünnetle birlikte din adamlarının yorumları ve ilmiyal bilgilerine dayalı dindarlık tipi.
- Modernist/humanist dindarlık; Evrensel ahlaki değerlerin benimsenip dinin bireysel boyutta yaşandığı dindarlık tipi.
- Popüler/hurafeci dindarlık; Organize olup kitabi dinlerde yer alan ancak kurumsal olmayan inanç ve ritüelleri içeren dindarlık tipi (Taş, 2006, s. 201).

Biz de araştırmamızda araştırmaya katılanların dini inanç ve yaşantı durumlarını görmek istedik ve Tablo-10'da araştırmaya katılanların ibadetlerini yerine getirme durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 2.11. Dini İnanç ve Yaşantı Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
İnançlı ve ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren dindar birisiyim	127	31,75
İnançlı birisiyim fakat ibadetlerimi düzenli olarak yerine getiremiyorum	255	63,75
İnançlı birisiyim fakat ibadetlerimin hiçbirisini yerine getiremiyorum	18	4,50
İnançsız birisiyim	-	-
Toplam	400	100

Tablo 2.11'de ise araştırmaya katılanların dini inanç durumları ve genel olarak tüm ibadetlerini yerine getirme durumlarıyla ilgili dağılımları ele alınmıştır. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %31,75'i (127 kişi) inançlı ve ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren dindar, %63,75'i (255 kişi) inançlı fakat ibadetlerini düzenli olarak yerine getiremeyen, %4,50'si (18 kişi) inançlı fakat ibadetlerinin hiçbirisini yerine getiremeyen bireylerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanlar arasında inançsız olduğunu ifade eden hiç kimse olmamıştır. Bu

sonuçlaragöre araştırmamızın *“Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin dini inanç düzeyleri ve ibadetlerini düzenli yerine getirme oranı yüksektir.”* şeklindeki 10. hipotezimiz doğrulanmamıştır. Çünkü her ne kadar araştırmaya katılanların tamamı dini inanca sahip olduğunu ifade etse de sadece %31,75’i inançlı olduğunu ve ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiğini belirtmektedir. Yani inanç boyutuyla hipotezimiz her ne kadar doğrulanmış olsa da ibadetlerini düzenli olarak yerine getirme boyutuyla doğrulanmamıştır.

Altan (2007, s. 61)’ın, Özkan (2009, s. 57)’nın, Ak (2012, s. 90)’ın ve Kimya (2019, s. 58) çalışmalarında da kendilerini inançsız olarak bildiren hiçbir katılımcı olmamıştır. Subaşı (2018, s. 177)’nın çalışmasında ise inançsız olduğunu bildirenin oranı %1’dir.

Bu sonuçlar türbe ziyaretlerinde bulunan kişilerin ibadetlerini tam olarak yerine getiremeseler de dini inançları olan bireyler olduklarını göstermektedir. Tablo-10’da elde ettiğimiz verileri yorumlarken yaptığımız açıklama Tablo-11’de elde ettiğimiz veriler tarafından da desteklenmektedir. Yani türbe ziyaretlerinde bulunan bireyler çoğunlukla inançlı fakat ibadetlerini yerine getiremeyenlerdir. Aslında bu durum ülkemizde ibadetlerini yerine getiren kimselerin oranı ile de alakalı olabilir. Bu yorumun doğrulanabilmesi için ülkemizde insanların ibadet etme durumları üzerine kapsamlı bir araştırmaya ihtiyaç vardır.

2.12.Türbede Yatan Kişilerle İlgili Bilgilerine Göre Katılımcıların Durumları

Eski tarihlerden beri pek çok kültürde kendilerinde bir takım üstün vasıflar, kerametler atfedilerek kendilerinde gizemli güçler bulunduğuna inanılan kişileri ziyaret ederek onları aracı kılıp dua etmenin yarar sağlayacağına, onların şefaatiyle birtakım mükafatlara ulaşılacağına inanılmaktadır (Köse, 2009, 2002). Nitekim halk dindarlığının önemli göstergelerinden biri olan ziyaretler de peygamber, sahabe, Allah dostu veli kişi veya yine İslam’a hizmet ederek yüce makamlar kazandığına inanılan devlet büyüklerinin türbelerine gerçekleşmektedir.

Farsça bir kelime olan peygamber sözlükte “haber getiren” anlamına gelmektedir. Eski Türkçe’deki karşılığı ise “yalvaç veya yalavaç” olmakla birlikte peygamber kelimesi erken dönemlerde Türkçeye geçmiş ve yerleşmiştir. Kur’an-ı Kerim’de ise peygamber kelimesinin karşılığı olarak nebî, resûl ve mürsel kelimeleri kullanılmaktadır. Nebi sözlükte “haber veren, mertebesi yüksek olan, açık seçik yol” anlamına gelirken resûl ve mürsel kelimeleri “gönderilmiş kişi” anlamına gelmektedir. Nebî ve resûl kelimeleri Kur’an’da “Allah’ın buyruklarını ve emirlerini muhataplara bildirmek üzere seçtiği elçi” anlamında kullanılmaktadır. Resûl ayrıca Allah ile peygamberleri veya diğer bazı yaratılmışlar elçilik yapan meleklerle ilgili olarak da kullanılmıştır (Yavuz, s. 257).

Veli kelimesi sözlükte “bir şeye çok yakın olmak, bir kimseyle yan yana bulunmak” anlamına gelen “vely” ile “bir kimsenin işini üstlenmek, bir ülkeyi yönetmek, yardım etmek, sevmek” anlamına gelen “velayet” kökünden gelen “dost, yardımcı” anlamına gelmektedir (Topaloğlu,

2013, s. 24). Veli inancı Türk halk dindarlığında mühim bir yere sahiptir. Halkın saygı ve sevgisini kazanmış olan veli kimseler halkın dini, sosyal ve kültürel hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Allah dostu olduklarına inanılan bu kimselere yaşamlarında gösterilen bu saygı, ölümlemlerinden sonra türbe ziyareti şeklinde devam etmiştir. Bu saygı ve hürmetin altında onların dünyada iken insanlara yol göstericiliğinin öldükten sonra devam edeceğine olan inanç yatmaktadır. Ayrıca hesap gününde şefaatçi olacaklarına olan inanış da bu ziyaretlerin sebepleri adasında zikredilebilir (Yılmaz, 2016, s.536).

Sahâbî, sahâbe ve ashab kelimeleri İslamiyetle birlikte Hz. Peygamber’i görüp ona inanan kimseler için kullanılmaya başlanmıştır. Âl-i İmran suresi 110. Ayette “insanlık için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet” diye ifade edilen sahabeler ümmetin en değerli ve faziletli nesli kabul edilmektedir. Kaynaklarda dünyanın pek çok yerine yayılmış olan sahâbîlerin sayısı hakkında kesin bilgiye rastlanılmamaktadır. (Efendioğlu, 2008, s.491-500).

Tablo 2.12. Türbede Yatan Kişilerle İlgili Bilgi Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Peygamber	4	1
Allah dostu veli kişi	33	8,25
Sahabe	350	87,5
Devlet büyüğü	5	1,25
Burası makamdır, yani burada yatan birisi yoktur, adı geçen sahabelere hürmeten yapılmıştır	8	2
Toplam	400	100

Tablo 2.12’de araştırmaya katılan kişilerin ziyaret ettikleri türbelerde medfun bulunan kişilerle ilgili bilgi durumlarına yer verilmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %87,5’inin (350 kişi) bu türbelerde medfun bulunan kişiler ile ilgili bilgileri sahabe oldukları şeklindedir. %8,25’i (33 kişi) Allah dostu veli kişi, % 2’si (8 kişi) buranın makam olduğu, hiç kimsenin yatmadığı ve medfun olduğuna inanılan sahabelere hürmeten yapıldığı, % 1,25’i (5 kişi) devlet büyüğü oldukları ve % 1’i (4 kişi) ise Peygamber oldukları şeklinde görüş bildirmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın “*Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin ziyaret ettikleri türbede medfun bulunan kişinin kim olduğuyla ilgili bilgi düzeyleri yüksektir.*” şeklindeki 11. hipotezi doğrulanmıştır.

Ziyarete gelen kişilerin ziyaret ettikleri mekânlarda medfun bulunan kişilerin kim olduklarıyla ilgili bilgi düzeylerini ölçmek için sormuş olduğumuz soruya katılımcıların %87,5’i doğru cevap vermiştir. Bu sonuç buraya gelen eden bireylerin ziyaret ettikleri mekânla ilgili farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir diyebiliriz.

2.13.Ziyaret Ettikleri Mekânı Kimden Öğrendiklerine Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.13. Ziyaret Edilen Mekânı Kimden Öğrendiklerine Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Ailemden	321	80,25
Arkadaşlarımdan	51	12,75
Broşür, dergi vb.	28	7
Din adamlarından	-	-
Mensubu olduğun dini cemaat/tarikattan	-	-
Toplam	400	100

Tablo 2.13’de araştırmaya katılanların ziyaret ettikleri bu mekânı kimden öğrendiklerine göre dağılım verilmektedir. Bu tabloya göre ziyaret edilen mekânı araştırmaya katılanların %80,25’i (321 kişi) ailesinden, %12,75’i (51 kişi) arkadaşlarından, %7’si (28 kişi) broşür, dergi vb. materyallerden öğrendiği görülmektedir. Bu sonuçlar araştırmamızın *“Türbe ziyaretinde bulunan bireyler arasında bu mekânla ilgili bilgiyi ailelerinden öğrenenlerin oranı yüksektir.”* şeklindeki 12. hipotezini doğrulamıştır.

Günümüzde çoğu tarikat ve dini cemaatin türbe, mezar, tekke ziyareti ve adak adama gibi ritüelleri teşvik ettikleri bilinmektedir. Hatta ilgili türbe vb. yerlerle ilgili menkıbeler genellikle bu gruplar arasında sıklıkla anlatılmaktadır (Oymak, 2002, s. 289). Fakat bizim çalışmamızda hıdırlık bölgesini ziyarete gelenlerin hiç birisi bu bölgeyi mensubu olduğu dini cemaat veya tarikat aracılığıyla öğrendiğini ifade etmemiştir.

Bilindiği üzere aile bireyin sosyalleştiği ilk ve en önemli kurumdur (Yavuzer, 1992, s. 61). Dolayısıyla bireylerin yaşadıkları toplumun örf, adet, kültür, din, inanç vb.ini aileden öğrenmektedir. Çorumda doğmuş ve büyümüş kişilerin çocukluk hayatında hıdırlık bölgesi mutlaka bir şekilde yer almaktadır. Bir sünnet düğünü veya evlilik merasimi konvoyunda, bir hıdırellez pikniğinde veya mübarek gün ve gecelerde aile büyükleriyle buraya gelmeyen kişi hemen hemen yoktur.

Şehre eğitim veya iş vesilesiyle gelen yabancılar ise arkadaşlarından veya şehrin gezilip görülecek tarihi ve dini mekânları olarak belediye ve valiliğin bastırmış olduğu broşürler aracılığıyla bu mekânla tanışmaktadır. Nitekim araştırmamızda bu yollarla bu türbe hakkında bilgi sahibi olduğunu söyleyenlerin oranı %7’dir. Araştırmamızda elde ettiğimiz bu sonuçlar bireyin sosyalleşmesinde aile, arkadaş çevresi ve medyanın etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Şüphesiz ziyaret edilen türbenin konumuna göre ziyaret edilen mekânların öğrenildiği kaynaklar da değişiklik göstermektedir. Örneğin Yeğin tarafından Şanlıurfa ilinde kutsal kabul edilen ve ziyaret edilen mekânlar üzerine yapılmış olan çalışmada araştırmaya katılanların

%65,9'u bu mekânları aile ve çevresinden, %25'i kitap ve dergilerden, %7'si okuldan, %2,1'i ise televizyon ve basından öğrendiğini ifade etmiştir (Yeğin, 2012, s. 75).

2.14.Bu Mekânı Ziyaret Etme Nedenlerine Göre Katılımcıların Durumları

Kutsal kabul edilen türbe, yatır vb. mekânlara yapılan ziyaretlerin amaçları kişiden kişiye değişmektedir. Kimileri sadece gezip görmek için ziyarette bulunurken kimileri de bu mekânlarda yaptıkları duaların kabul olacağına inandığı için bu ziyaretlerini gerçekleştirmektedir. Kimileri ise kendilerinin veya bir yakınlarının çeşitli dertlerine bir çare bulmak ümidiyle bu mekânları ziyaret etmektedir (Peker, 1999, s. 449).

Tablo 2.14. Bu Mekânı Ziyaret Etme Nedenlerine Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Gezip görmek	10	2,5
Namaz kılıp dua etmek	125	31,25
Sadece dua etmek	33	8,25
Dua etmek ve dilekte bulunmak	145	36,15
Sünnet veya evlilik merasimi için	34	8,5
Burada yatan kişilerin ahirette şefaatçi olması için	4	1
Burada kendimi huzurlu hissettiğim, stres attığım için	45	11,25
Daha önceki ziyaretimde yaptığım dua ve dileğim kabul olduğu için şükür duası etmeye	4	1
Toplam	400	100

Tablo 2.14'de araştırmaya katılanların bu mekânı ziyaret etme nedenlerine göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre % 36,15'i (145 kişi) dilekte bulunmak ve dua etmek için, % 31,25'i (125 kişi) namaz kılıp dua etmek için, % 11,25'i (45 kişi) kendisini huzurlu hissettiği ve stres attığı için, % 8,5'i (34 kişi) sünnet veya evlilik merasimi için, % 8,25'i (33 kişi) sadece dua etmek için, % 2,5'i (10 kişi) gezip görmek için, % 1'i (4 kişi) daha önceki ziyaretinde yaptığı dua ve dileği kabul olduğundan şükür duası yapmak için, %1'i (4 kişi) de burada yatan kişilerin ahirette kendilerine şefaatçi olması için burayı ziyaret etmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın "*Türbe ziyaretinde bulunan bireyler en fazla dua etmek ve dilekte bulunmak için bu ziyareti gerçekleştirmektedir.*" şeklindeki 13. hipotezi doğrulanmıştır

Bu tabloya göre araştırmamıza katılanların %8,5'i sünnet veya evlilik merasimi için bu türbeyi ziyaret ettiklerini ifade etmiştir. Bu sebeple ziyaret edenlerin sayıca az olmasında araştırmanın yapıldığı mevsimin düğün veya sünnet merasimlerinin yoğun olmadığı bir döneme denk gelmesi sebebiyle olduğunu öngörmekteyiz. Gerek evlilik gerekse sünnet merasimlerinde türbeye yapılan ziyaretler dua amacıyla yapıldığı ve çok kısa sürdüğü için böylesi bir durumda

ziyarete gelenlerle görüşme yapma imkanı söz konusu değildir. O yüzden sünnet veya evlilik düğünü amacıyla burayı ziyarete gelenler içinden araştırmaya gönüllü olarak katılanların telefon numaraları alınarak çalışma onlarla daha sonra gerçekleştirilmiştir. Sünnet ve düğün törenleri sebebiyle türbeye yapılan ziyaretler geçmişte olduğu gibi bugün de tüm canlılığıyla devam ettirmektedir. Evlenme törenlerinde gelin, evinden alındıktan sonra erkek evine veya düğün salonuna gitmeden önce bu sahabe türbelerine getirilerek dua edilmektedir. Dua ya bu amaçla düğün konvoyunda bulundurulmuş bir hoca veya bu konularda tecrübeli yaşlı bir kimse tarafından yapılmaktadır. Dua'ya gelin ve damatla birlikte bazı yakın akrabalar katılmaktadır, diğer davetliler ise türbenin dışında arabalarda beklemektedir. Dua genelde türbenin içine girilmeden hemen kapının önünde yapılmaktadır. Yapılan bu ziyaret gelin alma merasimlerinde uygulanan bir takım halk inanışları silsilesinin ilk halkasını oluşturmaktadır. Amaç yeni aile birlikteliğini Cenab-ı Allah'ın rızasına uygun bir şekilde kurmaktır. Bazı çiftler ise gelin alma merasiminden birkaç gün önce (genellikle Cuma günü) yanlarında yakın akrabalarıyla veya çift olarak türbeyi ziyaret etmektedirler. Bunda düğünün başka bir şehirde yapılıyor olması, gece yapılması vb etkenler söz konusudur. Sünnet merasimlerinde de evlilik merasiminde olduğu gibi sünnet çocuğu yanında anne babası, yakın akraba ve arkadaşları ile birlikte türbenin önüne giderek aynı şekilde dua icra edilmektedir.

Cengil tarafından 2007 yılında Hıdırlık'ta bulunan sahabe türbeleri üzerine yapılan nitel çalışmada evlilik ve sünnet merasimi nedeniyle türbeleri ziyaret eden deneklerle yapılan görüşmelerde; evlenen çiftler ve aileleri ile sünnet olan çocukların aileleri, hayatlarının böylesi önemli bir noktasında Hz. Peygamber'in (s) sahabesi ve Allah'ın da sevgili kulları olduklarına inandıkları bu zatları ziyaret ederek yapılan işin hayırlı olması için dua ettiklerini ve büyüklerinden görmüş oldukları bir adeti yaşattıklarını belirtmişlerdir. Cengil'in yapmış olduğu görüşmelerde elde ettiği verilerden bazıları şu şekildedir;

Bayan, 50 Yaşında, İlkokul Mezunu: "Biz de düğünden önce oraya gelip dua etmiştik. Orada yatanlar Peygamber efendimizin arkadaşları, Allah'ın sevgili kulları. Onlar her ne kadar ölmüş olsa da aslında diridirler, biz göremeyiz ama onlar bizim aramızdadırlar. Orada onları ziyaret ederek, Cenab-ı Allah'a bu evliliğin hayırlı olması için dua ediyoruz. Rabbim cemi cümlesine mutlu yuvalar kurmak nasip eder inşallah."

Bay, 28 Yaşında, Lise Mezunu: "Bizim buralarda adettir. Benden önce tüm arkadaşlarım evlenirken Hıdırlık'a gidip ziyaret etmişlerdir. Sonuçta Allah dostlarını ziyaret ediyoruz. Orada Allah'tan yapacağımız evliliğin huzurlu ve mutlu olması için dua ve niyazda bulunuyoruz."

Bayan, 27 Yaşında, Lise Mezunu: "Evlilik insan hayatındaki en önemli dönüm noktalarından birisidir. Kuracak olduğumuz aileyi görünür görünmez her türlü kaza, bela ve musibetlerden korunması için Allah'a dua ediyoruz. Rabbim inşallah her şeyin hayırlısını nasip eder."

Bayan 30 Yaşında, Üniversite Mezunu "Sünnet düğünlerinde ve evlilik merasimlerinde sünnet çocuğunun ve gelin-damadın konvoy güzergahında Hıdırlık'a uğranılması bir Çorum'un güzel

adetlerinden birisidir. Biz evlenirken de telli duvaklı olarak eşimle ve aile büyükleriyle orada dua etmiştik. Aynı şekilde oğlumuzun sünnetinde de oraya gidip oğlumuzun hayırlı bir evlat olması, uzun ve hayırlı bii ömür sürmesi için dua ettik." (Cengil, 2008, s.936-937).

Bu tabloya göre % 36,15 (145 kişi) ile dilekte bulunmak ve dua etmek için bu mekânı ziyaret edenlerin oranı en yüksek düzeydedir. Dua Arapça bir kelime olup çağırmak, yardım istemek, davet etmek vb. sebeplerle Allah'a yalvarmak, niyaz etmek anlamına gelmektedir (İbn Manzur, t.y.: 1385-1388). İnanan bireyler manevi yönden yalnızca Allah'ın rızasını istemek, ona layık bir kul olabilmek için duayı bir ibadet vesilesi olarak yaptığı gibi dünyevi bir takım ihtiyaç ve sıkıntılardan kurtulmak için de Allah'tan dua vasıtasıyla yardım istemektedir (Şentürk, 2010, s. 149). Duanın yapılabilmesi için şüphesiz ki belli bir zaman veya mekâna ihtiyaç yoktur. Fakat insanlar kutsalın tecrübesini daha yoğun hissettikleri bir takım mekânları ve zamanları kendi inançları doğrultusunda tayin etmiştir (Cilacı, 1994, s. 529) ve bu mekânlarda ve zaman dilimlerinde yaptıkları duaların daha çok kabul olacağına inanmaktadır.

Argyle dini inancın bireyde yedi fonksiyonundan bahseder. Bunlar; doğrudan bir ihtiyacı giderme, sıkıntıyı giderme, iç çatışmaları giderme, Tanrının ebeveyn figürleri olarak algılanması, ben hüviyetinin sağlanması, dinin izahlarını anlama ihtiyacına yönelik bilişsel açıklık içermesi, yaşanan dini tecrübenin bireye yaşattığı mutluluktur (Karacoşkun, 1998: 12). Türbe ziyaretlerinin de bu fonksiyonlardaki işlevleri yerine getirdiğini ifade edebiliriz. Yapılan çalışmalardan da görüleceği üzere kutsal mekânlara yapılan ziyaretlerin kökeninde bireysel nedenler yatmaktadır.

2.15.Dilekte Bulunmak İçin Gelen Katılımcıların Dilek Türlerine Göre Durumları

Evliya, gazi, şeyh, sahabe vb. isim ve sıfatları olan ve kendilerinin manevi güç ve meziyetleri olduğuna inanan bu zatların kabirlerinin bulunduğu türbe ve yatırlara yapılan ziyaretler belirli ister ve dileklerde bulunmak inancıyla yapılmaktadır (Günay, 2001, s. 9).

Ataşğun tarafından ziyaret fenomeni üzerine yapılan çalışmada geniş bir literatür çalışması neticesinde kutsal kabul edilen ziyaret yerlerinin ziyaret edilme sebep ve amaçları şu şekilde sıralanmıştır (2006, s. 51-53);

Hastalıklara şifa bulmak,

Yağmur duası yapmak,

Hilek tutmak ve adak adamak,

Kısmet açılması,

İş-mal-mülk sahibi olmak,

Yatırım tavsiyesi almak,

Trafik kazaları-sel-deprem ve felaketlerden emin olmak,
Doğacak çocuğun kız mı oğlan mı olacağını önceden bilmek,
Kötü kadınların bu durumlarından kurtulmaları,
İçki-kumar gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak,
Kayıp eşyanın bulunması, düşmanın şerrinden emin olmak,
Rızkın artması ve geçim sıkıntısının aşılması,
Karı-koca arasında muhabbetin artması,
Askere giden oğlunun sağ salim geri gelmesi,
Sınavlarda başarılı olmak ve sınıfı geçmek,
Yaramaz çocukların uslanması,
Dışarıya uzak yolculuğa giden yakınların sağ, salim geri gelmesi,
Hayvan hastalıklarının iyileşmesi,
Aile huzurunun sağlanması,
Korku ve vesveselerden kurtulmak,
Çarpık bacaklı çocukların iyileşmesi,
Çok ağlayan çocukların iyileşmesi,
Yatağına işeyen çocukların iyileşmesi,
Konuşma yaşı geldiği halde konuşamayan çocukların konuşabilmesi,
Maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulmak,
Hac yolculuğuna çıkmadan önce ziyaret,
Sevdiğine kavuşmak, çocukların sünnet merasiminden önce ziyaret,
Evlilik öncesi ziyaret, yeni doğan çocukların albası için,
Kötü kabus görmekten kurtulmak için, nazardan korunmak için,
Ağız eğilmesi ve çarpıklıktan kurtulmak için.

Tablo 2.15. Dilek Türlerine Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Hayırlı bir eş istemek için	3	2,06
İş bulabilmek için	12	8,27
Evlat sahibi olabilmek için	2	1,37
Derslerimde/sınavlarımda başarılı olabilmek için	32	22,06
Psikolojik rahatsızlıklarına şifa bulmak için	5	3,44
Aile içi geçimsizliklere çare bulabilmek için	7	4,82
Çocuklarını için	84	57,93
Toplam	145	100

Tablo 2.15’de araştırmaya katılanlardan dilekte bulunmak için türbe ziyaretine gelenlerin diledikleri dilek türüne göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre dilekte bulunanların %57,93’ü (84 kişi) çocukları için, %22,06’sı (32 kişi) derslerinde/sınavlarında başarılı olmak için, %8,27’si (12 kişi) iş bulabilmek için, %4,82’si (7 kişi), %3,44’ü (5 kişi) psikolojik rahatsızlıklarına şifa bulmak için, %2,06’sı (3 kişi) hayırlı bir eş bulabilmek için, %1,37’si (2 kişi) ise evlat sahibi olabilmek için dilekte bulunmuştur. Bu sonuçlar *“Türbe ziyareti esnasında dilekte bulunan bireylerin dilekleri farkı konularda çeşitlilik arz etmektedir.”* şeklindeki 14. hipotezimizi doğrulamaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında araştırma yaptığımız Hıdırlık bölgesinin herhangi spesifik bir dilek durumuyla ilişkili olmamasının etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Yapılan çalışmalarda dua etme davranışı ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu, depresyon düzeyi arttıkça dua etme davranışının da arttığı görülmüştür (Yaparel, 1987, s. 52). Bizim çalışmamızda türbe ziyaretinde yapılan dileklere baktığımızda eş istemek, iş bulmak, evlat sahibi olmak, ders ve sınavlarda başarılı olmak, psikolojik rahatsızlıklardan şifa bulmak ve aile içi geçimsizliklere çare bulmak gibi insanı stres ve depresyona sokabilecek yaşam zorlukları ile olduklarını görmekteyiz. Dolayısıyla yapılan ziyaretler bir yerde kişilerin baş etmekte zorlandıkları yaşam zorluklarını aşmada manevi destek arama gayesini de gütmektedir diyebiliriz. Nitekim yapılan pek çok araştırmada kişilerin içine düştükleri zorlukları aşmada bir dini başa çıkma yolu olarak duaya sıklıkla başvurdıkları tespit edilmiştir (Nooney ve Woodrom, 2002, s. 363).

2.16. Türbe Ziyarette Yapılan Uygulamalara Göre Katılımcıların Durumları

İnsanları türbe vb. yerleri ziyaret etmeye yönelten husus uygun ritüel ve uygulamalarla temasa geçilmesi halinde türbelerde yatan kişilerde bulunduğu inanılan manevi güç, feyz vb.nin ziyarette bulunan kişiye faydasının dokunacağına olan inançtır (Keskin, 1999, s. 186).

Dolayısıyla yapılan ziyaretler esnasında yapılan ziyaretin sonucunun ortaya çıkması için bir takım uygulamalar ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır.

Yine Atasâğun tarafından ziyaret fenomeni üzerine yapılan çalışmada geniş bir literatür çalışması neticesinde kutsal kabul edilen ziyaretlerde ziyaret öncesinde ve sonrasında yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır (Atasâğun, 2006, s. 55-58);

Abdest almak, kadınların başlarını örtmesi,

Üç Fatıha bir İhlas okumak,

Kurban kesmek,

Ağaca-çaliya-dala-demir parmaklıklara çaput veya bez bağlamak,

Ziyaret yerinde bulunan delikli taşların içinden geçmek,

Ziyaret yerlerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan bu sudan içmek-bu suyu eve götürmek ve bu su ile banyo yapmak,

Ziyaret yerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan topraktan yemek ve bir tutamını eve götürmek,

Dilek taşları yapıştırmak,

Da etmek, toplu olarak dua ve yağmur duası yapmak,

Ziyaret yerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan ağaçtan veya çalıdan bir parça alıp kurutmak-eve getirmek,

Ziyaret yerinde pilav pişirip yemek ve orada bulunanlara dağıtmak,

Türbeye sembolik olarak kadın veya çocuğu satmak, ziyaret yerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan taşı veya taşları vücudun ağrıyan yerlerine koymak veya sürtmek,

Dilek dilemek,

Adakta bulunmak,

Türbeye havlu-seccade-tespih-takke-başörtüsü-süpürge ve takunya bırakmak,

Çaput veya bez parçalarını okumak,

İki rekat namaz kılmak,

Mum yakmak,

Ziyaret yerin etrafını belirli zamanlarda belirli sayıda (3 veya 7 defa) dolaşmak,

ziyaret yerindeki mezarlara elini veya yüzünü sürmek,

Ziyaret yerine para bırakmak veya atmak, kesilen adak kurbanının kanından alna sürmek,

Yatırın ruhuna dualar ithaf etmek,

Çocuğu olmayan kadınların sırtına mezarın başındaki taşı koymak veya ziyaret mekânlarında bir müddet uyutmak,

Çocuğu olup da yaşamayan çocuklara, yaşaması için türbedeki yatırın ismini veya çocuğu yaşamayan kadınların boynuna at nalı, boncuk vb. şeyler asmak, Mehmet isimli yedi kişinin kapısını dolaştırmak ve buradan un, tuz ve şeker toplamak,

Ziyaret yerinde Kur'an-ı Kerim okumak veya sevabını orada bulunan yatırın ruhuna bağışlamak,

Ziyaret yerinde salavat getirmek,

Ziyaret yerindeki namaz kılınacak yerin girişine bir kutu kesme şeker bırakmak,

Ziyaret yerindeki sandukanın etrafını belirli sayıda dolaşmak,

Gelinlik çağına gelmiş kızın eşyasını türbeye bırakıp üzerinden bir Cuma geçtikten sonra alıp giydirmek,

Türbenin anahtarını lâl olan çocuğun ağzına koyup sanki bir yerin kilidini açarmış gibi çevirmek,

Sünnet ettirilecek çocuğu türbeye getirmek,

Türbede ahraz çocuğun başına tencere geçirip tencere üç kez vurmak tencerenin karasının çocuğun başına çıkmasını sağlamak,

Ziyaret yerinde helva dağıtmak, türbeye içi su dolu ıbrık bırakmak,

Çocuğu ocakta üzeri bezlerle örtülmüş oturağa yatırmak,

İlâhiler okumak, hastayı yatırın başında uyutmak,

Ziyaret yerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan ağacın meyvesinden şifa niyetiyle yemek,

Ziyaret yerinde tespih çekmek, ekmek parçasını su ile ıslatarak yarısını orada bırakıp, diğer yarısını yemek.

Dilek tutup, bir taşı ucundan ikiye ayrılmış bir ağaca sıkıştırarak suya bırakmak,

Doğan çocuğa yatırın adını vermek, şükür duası okumak,

Çocuğu olmayan kadının ağzına ip ve ağaçtan gem yapıp, ziyaret yerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan kayanın etrafında belirli sayılarda tur attırmak,

Hayvanı kutsal kayanın etrafında dolaştırmak,

Yağmur duası esnasında kuzu sürüsünü koyun sürüsüne karıştırmak,

Ziyaret yerinde bulunan ve kutsal olduğuna inanılan suyun içerisine para, demir parçaları vs. atmak,

Dilek dilerken, türbedeki mermer sütunu kucaklamak,

Ziyaret yerindeki mezar taşlarına veya türbe duvarlarına çeşitli dilek yazıları yazmak,

El ve diz üzerine çömelerek ve apalayarak türbeye yaklaşmak ve öpmek,

Hayvan hastalıklarının geçmesi için, hayvanların tüylerini veya yularını mezarın üzerine bırakmak,

Yağmurun yağması için türbeden alınan bir taşı suya bırakmak,

Ziyaret yerinde bulunan suyun içerisine yumurta bırakmak,

Mezarın üzerine yeşil renkte örtü veya seccade bırakmak,

Mezarın üzerine para atmak, buğday, bulgur vb. şeyler dökmek,

Ziyaret yerinde bulunan suyu toprakla karıştırıp, bu karışımı vücudun ağrıyan yerlerine sürmek,

Ziyaret yerine Türk bayrağı bırakmak, türbe içerisine iç çamaşırları bırakıp, bir müddet zaman geçtikten sonra alıp giymek,

Ziyaret yerindeki kutsal su ile cilt hastalığı bulunan yerin yıkanması,

Ziyaret yerini ya üç gün üst üste gidip ziyaret etmek ya da üç perşembe üst üste ziyaret etmek,

Yatırın tavsiyesini almak için türbe içinde yatma.

Tablo 2.16. Türbe Ziyaretinde Yapılan Uygulamalara Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Namaz kılar ve Kur'an-ı Kerim okurum	125	31,25
Sadece Kur'an-ı Kerim okurum	252	63
Şeker/lokum dağıtırım	15	3,75
Toprak alırım	8	2
Mum yakarım	-	-
Taş yapıştırırım	-	-
Toplam	400	100

Tablo 2.16’da araştırmaya katılanların türbe ziyaretinde yaptıkları uygulamalara göre dağılımı verilmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %63’ü (252 kişi) sadece Kur’an-ı Kerim okuduğunu, %31,25’i (125 kişi) nazaz kıldığını ve Kur’an-ı Kerim okuduğunu, %3,75’i (15 kişi) şeker/lokum dağıttığını, %2’si (8 kişi) ise buradan toprak aldığını ifade etmiştir. Bu sonuçlar *“Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin batıl davranışlar sergileme düzeyi düşüktür.”* şeklindeki 15. hipotezimizi doğrulamaktadır.

Türbeye ziyarete gelen yaşlılar eskiden mum yakıldığını ve türbenin duvarına taş yapıştırdığını fakat bu uygulamanın artık yapıldığını görmediklerini söylemiştir. Bunda İl Müftülüğü’nün türbe ziyareti esnasında bu tür bid’at ve hurafe davranışların yapılmaması konusundaki uyarı ve ikazlarının etkili olduğu düşünülmektedir.

2.17.Bu Mekâna Gelme Sıklığına Göre Katılımcıların Durumları

Tablo 2.17’de araştırmaya katılanların bu mekâna gelme sıklığına göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %56,25’i (225 kişi) ara sıra geldiğini, %12,50’si (50 kişi) ilk defa geldiğini, %11,25’i (45 kişi) çok sık geldiğini, %11,25’i (45 kişi) yalnızca mübarek gün ve gecelerde geldiğini, %8,75’i (35 kişi) ise Cuma namazlarını kılmak için geldiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlar *“Türbe ziyaretini ara sıra yapanların oranı diğerlerinden yüksektir.”* şeklindeki 16. hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo: 2.17. Bu Mekâna Gelme Sıklığına Göre Katılımcıların Dağılımı

Seçenekler	N	%
İlk defa geldim	50	12,50
Ara sıra gelirim	225	56,25
Çok sık gelirim	45	11,25
Cuma namazlarını kılmak için gelirim	35	8,75
Yalnızca mübarek gün ve gecelerde gelirim	45	11,25
Toplam	400	100

Başta Perşembe ve Cuma günleri olmak üzere, kandil geceleri, arife günleri, hıdrellez günü ve bayram gün ve geceleri bölge de ziyaretçi yoğunluğu olmaktadır. Özellikle havaların güzel olduğu Cuma günlerinde cemaat cami dışına taşmaktadır. Erkekler tepede bulunan cami ve avlusunda namazlarını kılarken, kadınlar aşağı kısımda bulunan Kereb-i Gazi'nin türbesini ziyaret etmektedir. Bölgeye yerleştirilen piknik masalarında vatandaşlar bir yandan yanlarında getirdikleri yiyecekleri yerken diğer yandan da ziyaretlerini gerçekleştirmektedir. Yaz aylarına denk gelen Kandil geceleri de geç vakte kadar aileler çocuklarıyla birlikte ziyaretlerini gerçekleştirmektedir. Bölgenin hareketli olduğu bir diğer zaman dilimi ise arife günleri ve

bayram günleridir. İnsanlar hem kutsal olduklarına inandıkları bu zaman dilimlerini burada geçirmekte hem de tatil günlerini değerlendirmektedirler. “Türbe ziyaretini ara sıra yapanların oranı diğerlerinden yüksektir.” şeklindeki 16. hipotezimizi oluştururken bölgenin bu özelliğini dikkate aldık. Burada yatan zatların sahabe olması bölgeyle ilgili bir takım halk inanışları da beraberinde getirmektedir.

Cengil tarafından yapılan nitel çalışmada elde edilen mülakat sonuçlarından bazıları şu şekildedir; Görüştüğümüz yaşlı bir teyze büyüklerinden babasına, babasından da kendisine anlatıldığına göre; Kurban bayramından önce üç hafta Perşembe yada Cuma günleri Hıdırlığa gelip bu sahabeleri ziyaret eden burada dua ve ibadette bulunan ve haclar arafatta iken yine arife günü buraya gelip dua ve ibadette bulunan kişilere Allah'ın hac sevabı yazacağını ve kendisinin de yıllardır bu şekilde yaptığını ifade etmiştir. Görüşmelerden elde ettiğimiz verilerin bazıları şöyledir:

Erkek, 30 Yaşında, Lise Mezunu; ‘Allah'tan bir şey olmazsa, Çorum'da bulunduğum zamanlar mutlaka Cuma namazımı kılmak için buraya gelirim. Namazımı kıldıktan sonra sırasıyla türbeleri ziyaret eder, ruhlarına fatiha okur, dua eder ondan sonra işimin başına dönerim. Uzun zamandır böyle yapıyorum’.

Bayan, 42 Yaşında, Ortaokul Mezunu; ‘Mübarek kandil gecelerinin gündüzünde mutlaka buraya gelirim. Cenabı Allah'a dua ve niyazda bulunurum. Burada yatan sahabeler Hz. Peygamber' i görmüş, ona dostluk yapmış kimselerdir. Kabir ziyareti dinimizce de tavsiye edilen bir şeydir. Hem dünya hayatının gelip geçici olduğunu tekrar hatırlıyorum hem de böyle mübarek zatları ziyaret ediyorum.” (Cengil, 2008, s. 939)

2.18.Katılımcıların Bu Türbe Dışında Başka Türbeleri Ziyaret Etme Durumları

İnsanlar dini tecrübe yaşama arzusuyla kutsal ile sezgisel ve duygusal ilişki kurma çabası içindedir ve bu amaçla kutsalın tezahür edeceğine inandığı türbe, yata, mezar, ağaç, kaya vb. mekân ve nesnelere ziyarette bulunmaktadır (Oymak, 2002, s. 113).

Tablo 2.18. Katılımcıların Bu Türbe Dışında

Başka Türbeleri Ziyaretler Etme Durumlarına Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Evet ziyaret ettim	355	88,75
Hayır ziyaret etmedim	45	11,25
Toplam	400	100

Tablo-18’de araştırmaya katılanların bu türbe dışında başka türbeleri ziyaret etme durumlarına göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre araştırmacıların %88, 75’i (355 kişi) başka

türbeleri ziyaret ettiğini belirtirken, %11,25'i (45 kişi) başka bir türbe ziyaretinde bulunmadığını ifade etmiştir. Bu sonuçlar araştırmamızın “*Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin başka türbeleri de ziyaret etme oranı yüksektir.*” şeklindeki 17. hipotezini doğrulamaktadır. Türbe ziyaretinde bulunan bireyler genellikle bu ziyareti dini inançlarının etkisiyle gerçekleştirmekte ve türbe ziyaretinin dini bir vecibeyi yerine getirmek gibi algıladıkları için benzer mekânları ziyaret etmek sıklıklarının yüksek olması beklenen bir durumdur. Elde ettiğimiz sonuçlar da bu durumun doğru olduğunu bize göstermektedir.

2.19. Katılımcıların Başka Türbe Ziyaretlerinde Yaptıkları Dua/Dileklerinin Kabul Olma Durum

Tablo-19’da araştırmaya katılanların başka türbe ziyaretlerinde yaptıkları dua/dileklerinin kabul olma durumlarına göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %57,50’si (230 kişi) bazı dua/dileklerinin kabul olurken bazılarının olmadığını, %23,75’i (95 kişi) dua/dileklerinin kabul olmadığını, %18,75’i (75 kişi) ise dua/dileklerinin kabul olduğunu ifade etmektedir. Araştırmaya katılanların sadece %18,75’i daha önceki türbe ziyaretlerinde yaptıkları dua ve dileklerin kabul olduğunu belirtirken geri kalanların hiç olmadı ya da bazı dua ve dileklerinin kabul olup diğer bazılarının olmadığını ifade etmelerine rağmen bir başka türbe olan bu mekânı ziyaret etmelerinin türbe ziyaretlerine olan inançlarını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 2.19. Katılımcıların Başka Türbe Ziyaretlerinde Yaptıkları Dua/Dileklerinin Kabul Olmalarına Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Evet oldu	75	18,75
Hayır olmadı	95	23,75
Bazılarında oldu bazılarında olmadı	230	57,50
Toplam	400	100

2.20. Katılımcıların Bu Türbeyi Ziyaretlerinden Sonra Dua/Dileklerinin Kabul Olmaması Durumunda Bunun Sebebi İle İlgili Düşünce Durumları

Tablo 2.20’de katılımcıların bu türbeyi ziyaretlerinden sonra dua/dileklerinin kabul olmaması durumunda bunun sebebi ile ilgili düşüncelerine göre dağılımı verilmiştir. Bu tabloya göre %45,61’i (145 kişi) hakkımda hayırlı olmadığı için Allah’ın dileğimi vermediğine inanırım şıkkını, %35,93’ü (120 kişi) günahlarım duamın kabul olmasına engel olmuş olabilir, %18,46’i

(60 kişi) samimi bir şekilde inanmadığım için olmamış olabilir şikkını işaretlemiştir. Bu sonuçlar bu durumla karşılaşan kişilerin kendi durumlarını öznel değerlendiriş biçimleri olup öznel dindarlık algısı veya dini başa çıkma gibi konularda yapılacak çalışmalar için bir veri oluşturabilir.

Tablo 2.20. Katılımcıların Bu Türbeyi Ziyaretlerinden Sonra Dua/Dileklerinin Kabul Olmaması Durumunda Bunun Sebebi ile İlgili Düşüncelerine Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
Hakkımda hayırlı olmadığı için Allah'ın dileğimi vermediğine inanırım.	145	45,61
Samimi bir şekilde inanmadığım için olmamış olabilir.	60	18,46
Günahlarım duamın kabul olmasına engel olmuş olabilir.	120	35,93
Toplam	325	100

2.21.Yapılan Ziyaretin Katılımcıların Dini Hayatına Etki Durumu

İnsanlar dini tecrübe yaşama arzusuyla kutsal ile sezgisel ve duygusal ilişki kurma çabası içindedir ve bu amaçla kutsalın tezahür edeceğine inandığı türbe, yadır, mezar, ağaç, kaya vb. mekân ve nesnelere ziyarette bulunmaktadır (Oymak, 2002, s. 113).

Dini tecrübenin bilimsel bir terim olarak kullanımı Amerikalı psikolog ve felsefeci William James olmuştur. Ona göre dini tecrübe ilahi kudret ile sezgisel ve duygusal bir ilişki kurarak Tanrısal olanı algılamaktır. Muhammed İkbal, dini tecrübenin de diğer insani tecrübelerimizle aynı kategoride ele alınabileceğini belirtmektedir. Jung ise dini mistik tecrübeyi ortak bilinç ötesindeki arketiplerin tecrübesi olarak izah etmektedir. Dini tecrübe, bir yandan deruni ve subjektif bir hadise, diğer yandan da tezahür eden şeyle karşılaşmayı ifade eden dinamik bir yapıyı ifade etmektedir ve aynı zamanda aşkın varlık ile kurulan transandantal bir özelliğe sahiptir. Dini tecrübe ile aşkın varlığa ulaşmak güçlü bir dini şuur gerektirir ve yaşayan kişi açısından kesinlik ve mutlaklık arz etmektedir. Dini tecrübe yaşayan kişi tüm benlik ve bilinci ile birlikte Tanrı ile birlikte olmanın şuurunu yaşamaktadır. O yüzden James bu hali “şiddetli bir yanı” olarak ifade etmektedir. Dini tecrübe ilahi bir öz olan Tanrı ile belli bir ilişkiyi kapsayan bütün duygular, algılar ve duyuları kendinde barındırmaktadır. Ayrıca dini tecrübe içerisinde yaşanan birbirinden farklı duygular tecrübeyi yaşayan kişinin hayata bakışını ve bireysel kaderini de yansıtmaktadır. Dini tecrübenin bu duygusal içeriği, yaşanan bir gerçekliği ifade etmesi açısından ona hem güven duyulmasına hem de duyulmamasına neden olmaktadır. Kişinin yaşamış olduğu tabiat olayları, dini bir vaaz, dini bir ayin vs. özel durumlar ona dini bir şuur vererek tecrübe yaşamasına neden olabilir (Cengil, 2010, s. 198-206).

Dolayısıyla dini tecrübe olarak da ifade edilebilecek bu deneyimin bireyin dini hayatında bir değişim ve dönüşüme neden olup olmadığı görmek amacıyla katılımcılara yaptıkları ziyaretin dini hayatları üzerine bir etkisi olup olmadığını sorduk.

Tablo 2.21. Yapılan Ziyaretin Katılımcıların Dini Hayatına Etki Durumuna Göre Dağılım

Seçenekler	N	%
İbadet hayatımda bir değişim olmadı (zaten ibadetlerimi düzenli olarak yerine getiriyordum, yine dikkat ediyorum)	110	27,50
İnanç açısından imanımın arttığını düşünüyorum (fakat ibadetlerimi aksatıyordum, hala aksatmaya devam ediyorum)	273	68,25
İbadetlerime daha dikkat etmeye başladım	17	4,25
Toplam	400	100

Tablo 2.21’de yapılan ziyaretin katılımcıların etki durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloya göre katılımcıların %68,25’i (273 kişi) inanç açısından imanımın arttığını düşünüyorum (fakat ibadetlerimi aksatıyordum, hala aksatmaya devam ediyorum) şikkını, %27,50’si (110 kişi) ibadet hayatımda bir değişim olmadı (zaten ibadetlerimi düzenli olarak yerine getiriyordum, yine dikkat ediyorum) şikkını, %4,25’i (17 kişi) ibadetlerime daha dikkat etmeye başladım şikkını işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılanlardan ibadetlerini düzenli olarak yerine getirenlerin dışında kalan tüm ziyaretçilerin dini hayatlarında bu ziyaretin olumlu yönde bir canlanma meydana getirdiğini göstermektedir ve araştırmamızı “*Yapılan ziyaretin katılımcıların dini hayatına etki etme düzeyi yüksektir.*” şeklindeki 18. hipotezini doğrulamaktadır. Nitekim Yeğin (2012) tarafından yapılan çalışmada da araştırmaya katılanların %71,3’ü dini hayatlarında olumlu yönde bir değişimin meydana geldiğini, örneğin; dine ilgilerinin arttığını, farz ibadetleri düzenli olarak yerine getirmeye başladıklarını, Kur’an-ı Kerim’i okumaya ağırlık verdiğini veya hayır işlerine daha fazla ağırlık vermeye başladıklarını belirtmiştir (s. 85).

SONUÇ

Bu çalışmada Çorum Hıdırlıkta bulunan Suheyb-i Rumi, Ubeyd-i Gazi ve Kereb-i Gazi türbelerine yapılan ziyaretler bağlamında din psikolojisinin araştırma yöntem ve tekniklerini kullanarak türbe ziyaretleri üzerine psikososyolojik bir incelemede bulunduk.

Tezimiz giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konu, amaç ve önemi, çalışmanın yöntemi, çalışmanın evren ve örnekleme, çalışmanın hipotezleri ve çalışmanın varsayımları ve sınırlılıkları başlıklarından oluşmaktadır.

Birinci bölüm çalışmamızın teorik kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde Genel Bilgiler başlığı altında şu alt başlıklar yer almaktadır; “Din, Dinin İnanç ve Dindarlık”, “Kutsal”, “Kutsal Mekân”, “Ziyaret Fenomeni ve Türbe Ziyareti”, “Türbe Ziyaretlerinin Tarihsel Arka Planı”, “Çorum Hıdırlık Bölgesi ve Burada Bulunan Türbeler Hakkında Bilgi”.

İkinci bölüm ise çalışmamızın uygulama kısmını oluşturmakta olup “Araştırma Bulguları ve Tartışma” başlığı altında “Cinsiyete Göre Katılımcıların Durumları”, “Yaşlara Göre Katılımcıların Durumları”, “Medeni Hallerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Eğitim Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Ekonomik Düzeylerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Okul Dışında Din Eğitimi Almalarına Göre Katılımcıların Durumları”, “Alkol Kullanımlarına Göre Katılımcıların Durumları”, “Hz. Peygamber’in Doğum Yerini Bilmelerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Kur’an-ı Kerim Okumalarına Göre Katılımcıların Durumları”, “Namaz İbadetini Yerine Getirmelerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Dini İnanç ve Yaşayışlarına Göre Katılımcıların Durumları”, “Türbede Yatan Kişilerle İlgili Bilgilerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Ziyaret Mekânını Kimden Öğrendiklerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Bu Mekânı Ziyaret Etme Nedenlerine Göre Katılımcıların Durumları”, “Dilekte Bulunmak İçin Gelen Katılımcıların Dilek Türlerine Göre Durumları”, “Türbe Ziyarete Yapılan Uygulamalara Göre Katılımcıların Durumları”, “Bu Mekâna Gelme Sıklığına Göre Katılımcıların Durumları”, “Katılımcıların Başka Türbeleri Ziyaret Etme Durumları”, “Katılımcıların Başka Türbe Ziyaretlerinde Yaptıkları Dua/Dileklerinin Kabul Olma Durum”, “Katılımcıların Bu Türbeyi Ziyaretlerinden Sonra Dua/Dileklerinin Kabul Olmaması Halinde Bunun Sebebi İle İlgili Düşünce Durumları” ve “Yapılan Ziyaretin Katılımcıların Dini Hayatına Etki Durumu” başlıkları yer almaktadır.

“Sonuç” başlığını taşıyan üçüncü bölümümüzde araştırmamızın sonucunu ele aldık.

Çalışmamız ikinci bölümde ele alındığı şekilde 18 hipotezden oluşmaktadır. Bu hipotezlerimizin doğrulanıp doğrulanmama durumları şu şekildedir;

1. Hipotezimiz “Yirmi beş yaş ve üstü bireyler yirmi beş yaş ve altı bireylerden daha fazla oranda türbe ziyaretinde bulunmaktadır” şeklindedir. Tablo-2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %7,5’i (30 kişi) 18-24 yaş aralığında, %20,5’i (82 kişi) 25-39 yaş aralığında, %24,5’i (98 kişi) 40-49 yaş aralığında, %27’si (108 kişi) 50-64 yaş aralığında, %20,5’i (82 kişi) ise 65 ve üzeri yaş grubu bireylerden oluşmaktadır. Bu verilere baktığımızda araştırma

yaptığımız Hıdırlık bölgesine ziyarete gelen kişiler çoğunlukla 25 yaş ve üzeri yani yetişkin, orta yaş ve yaşlı bireylerden oluşmaktadır ve bu sonuçlara göre araştırmamızın 1. hipotezimizi **doğrulanmaktadır**.

2. Hipotezimiz *“Evli bireyler bekar olanlardan daha fazla oranda türbe ziyaretinde bulunmaktadır”* şeklindedir. Tablo-3’te araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %70,5’i (212 kişi) evli, %29,5’i (88 kişi) bekarlardan oluşmaktadır. Bekar kategorisinde hiç evlenmemiş olanlar ile eşi vefat etmiş olanlar ve boşanmış olanlar da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 2. hipotezi **doğrulanmaktadır**.

3. Hipotezimiz *“Eğitim düzeyi yükseldikçe türbe ziyaretlerinde bulunma oranı da yükselmektedir”* şeklindedir. Tablo-4’te araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanları %7,5’i (30 kişi) okuryazar, %16’sı (64 kişi) ilkokul mezunu, %17,5’i (70 kişi) ortaokul mezunu, %28’i (112 kişi) lise mezunu ve %30’u (120 kişi) üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Ortaokul ve üzeri mezunların toplamı %75,5’tir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 3. hipotezinin **doğrulanmaktadır**.

4. Hipotezimiz *Alt ve orta gelir grubunda bulunan bireyler üst gelir grubunda bulunan bireylerden daha fazla türbe ziyaretlerinde bulunmaktadır”* şeklindedir. Tablo-5’de araştırmaya katılanların ekonomik durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %30’u (120 kişi) alt ekonomik düzeyden, %57,5’i (230 kişi) orta ekonomik düzeyden, %12,5’i (50 kişi) de yüksek ekonomik düzeyden gelmektedir. Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular alt ve orta ekonomik düzeydeki kişilerin daha yoğun olarak türbe ziyaretlerinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçlar 4. hipotezini **doğrulamaktadır**.

5. Hipotezimiz *“Okul dışında din eğitimi alan bireyler diğerlerine göre daha fazla türbe ziyaretinde bulunmaktadır”* şeklindedir. Tablo-6’da araştırmaya katılanların cami dışında din eğitimi alma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %2,5’i (10 kişi) okul dışında herhangi bir yerden din eğitimi almadığını, %7,5’i ailesinde din eğitimi aldığını, %65’i (260 kişi) camide din eğitimi aldığını, %25’i (100 kişi) Kur’an Kursu’nda din eğitimi aldığını ifade etmektedir. Görüldüğü gibi araştırmaya katılanların neredeyse tamamına yakını okul dışında aile, cami ve Kur’an kursunda dini eğitim almış kimseler. Bu sonuçlar araştırmamızın 5. hipotezini **doğrulamaktadır**.

6. Hipotezimiz *“Alkol kullanan bireylerin türbe ziyaretinde bulunma oranı alkol kullanmayanlardan düşüktür.”* şeklindedir. Tablo-7’de araştırmaya katılanların alkol kullanma durumuna göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %6,5’i (26 kişi) alkol kullanmakta, %93,5’i (374) ise alkol kullanmamaktadır. Bu sonuçlar araştırmamızın şeklindeki 6. hipotezini **doğrulamaktadır**.

7. Hipotezimiz *“Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin dini bilgi düzeyleri yüksektir.”* Şeklindedir. Tablo-8’de araştırmaya katılanların Hz. Peygamber’in doğum yerini bilme durumlarına göre

dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanları %82'si (328) Hz. Peygamber'in doğum yerini doğru olarak bilmektedir. %18'i ise Hz. Peygamber'in doğum yerini bilmemektedir. Bu kişilerin %13,25'i (53 kişi) Hz. Peygamber'in doğum yerinin Medine olarak işaretlerken %4,73'ü Kudüs olarak işaretlemiştir. Araştırmaya katılanların %82'si bu soruya doğru cevap vermiştir. Bu sonuç türbe ziyaretinde bulunanların büyük çoğunluğunun Hz. Peygamber'in doğduğu şehri bildiğini göstermektedir ve 7. hipotezimizi **doğrulamaktadır**.

8. Hipotezimiz *"Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin ibadet maksadıyla Kur'an-ı Kerim'i okuma oranları yüksektir."* şeklindedir. Tablo-9'da araştırmaya katılanların Kur'an-ı Kerim'i okuma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %31,25'i (125 kişi) Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmemektedir, dolayısıyla Kur'an-ı Kerim okuyamamaktadır. %68,75'i (275 kişi) Kur'an-ı Kerim'i okumayı bilmektedir ve bu kişilerin %12,50'si (50 kişi) her gün düzenli olarak Kur'an-ı Kerim'i okuduğunu ifade ederken %56,25'i (225 kişi) düzenli olarak Kur'an-ı Kerim'i okumadıklarını yani ara sıra okuduklarını ifade etmiştir. Bu sonuçlara göre 8. hipotezimiz **doğrulanmamıştır**. Çünkü ibadet maksadıyla düzenli olarak Kur'an-ı Kerim'i okuyanların oranı %12,50'dir.

9. Hipotezimiz *"Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin günlük beş vakit namaz kılma oranları yüksektir."* Şeklindedir. Tablo-10'da araştırmaya katılanların namaz kılma durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %23,75'i (95 kişi) bayram ve Cuma namazları da olmak üzere namazlarını hiç kılmamaktadır. Bu sonuçlara göre ki 9. hipotezimiz **doğrulanmamıştır**.

10. Hipotezimiz *"Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin dini inanç düzeyleri ve ibadetlerini düzenli yerine getirme oranı yüksektir."* şeklindedir. Tablo-11'de araştırmaya katılanların dini inanç durumları ve genel olarak tüm ibadetlerini yerine getirme durumlarıyla ilgili dağılımları ele alınmıştır. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %31,75'i (127 kişi) inançlı ve ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren dindar, %63,75'i (255 kişi) inançlı fakat ibadetlerini düzenli olarak yerine getiremeyen, %4,50'si (18 kişi) inançlı fakat ibadetlerinin hiçbirisini yerine getiremeyen bireylerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanlar arasında inançsız olduğunu ifade eden hiç kimse olmamıştır. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 10. hipotezi **doğrulanmamıştır**.

11. Hipotezimiz *"Türbe ziyaretlerinde bulunan bireylerin ziyaret ettikleri türbede medfun bulunan kişinin kim olduğuyla ilgili bilgi düzeyleri yüksektir."* şeklindedir. Tablo-12'de araştırmaya katılan kişilerin ziyaret ettikleri türbelerde medfun bulunan kişilerle ilgili bilgi durumlarına yer verilmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %87,5'inin (350 kişi) bu türbelerde medfun bulunan kişiler ile ilgili bilgileri sahabe oldukları şeklindedir. %8,25'i (33 kişi) Allah dostu veli kişi, %2'si (8 kişi) buranın makam olduğu, hiç kimsenin yatmadığı ve medfun olduğuna inanılan sahabelere hürmeten yapıldığı, % 1,25'i (5 kişi) devlet büyüğü oldukları ve % 1'i (4 kişi) ise Peygamber oldukları şeklinde görüş bildirmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 11. hipotezi **doğrulanmaktadır**.

12. Hipotezimiz *“Türbe ziyaretinde bulunan bireyler arasında bu mekânla ilgili bilgiyi ailelerinden öğrenenlerin oranı yüksektir.”* şeklindedir. Tablo-13'te araştırmaya katılanların ziyaret ettikleri bu mekânı kimden öğrendiklerine göre dağılım verilmektedir. Bu tabloya göre ziyaret edilen mekânı araştırmaya katılanların %80,25'i (321 kişi) ailesinden, %12,75'i (51 kişi) arkadaşlarından, %7'si (28 kişi) broşür, dergi vb. materyallerden öğrendiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 12. hipotezini **doğrulanmaktadır**.

13. Hipotezimiz *“Türbe ziyaretinde bulunan bireyler en fazla dua etmek ve dilekte bulunmak için bu ziyareti gerçekleştirmektedir.”* Şeklindedir. Tablo-14'te araştırmaya katılanların bu mekânı ziyaret etme nedenlerine göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre % 36,15'i (145 kişi) dilekte bulunmak ve dua etmek için, % 31,25'i (125 kişi) namaz kılp dua etmek için, % 11,25'i (45 kişi) kendisini huzurlu hissettiği ve stres attığı için, % 8,5'i (34 kişi) sünnet veya evlilik merasimi için, % 8,25'i (33 kişi) sadece dua etmek için, % 2,5'i (10 kişi) gezip görmek için, % 1'i (4 kişi) daha önceki ziyaretinde yaptığı dua ve dileği kabul olduğundan şükür duası yapmak için, %1'i (4 kişi) de burada yatan kişilerin ahirette kendilerine şefaathçi olması için burayı ziyaret etmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 13. hipotezi **doğrulanmıştır**.

14. Hipotezimiz *“Türbe ziyareti esnasında dilekte bulunan bireylerin dilekleri farkı konularda çeşitlilik arz etmektedir.”* şeklindedir. Tablo-15'de araştırmaya katılanlardan dilekte bulunmak için türbe ziyaretine gelenlerin diledikleri dilek türüne göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre dilekte bulunanların %57,93'ü (84 kişi) çocukları için, %22,06'sı (32 kişi) derslerinde/sınavlarında başarılı olmak için, % 8,27'si (12 kişi) iş bulabilmek için, %4,82'si (7 kişi), %3,44'ü (5 kişi) psikolojik rahatsızlıklarına şifa bulmak için, %2,06'sı (3 kişi) hayırlı bir eş bulabilmek için, %1,37'si (2 kişi) ise evlat sahibi olabilmek için dilekte bulunmuştur. Bu sonuçlar araştırmamızın 14. hipotezini **doğrulamaktadır**.

15. Hipotezimiz *“Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin batıl davranışlar sergileme düzeyi düşüktür.”* şeklindedir. Tablo-16'da araştırmaya katılanların türbe ziyaretinde yaptıkları uygulamalara göre dağılımı verilmektedir. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %63'ü (252 kişi) sadece Kur'an-ı Kerim okuduğunu, %31,25'i (125 kişi) nazaz kıldığını ve Kur'an-ı Kerim okuduğunu, %3,75'i (15 kişi) şeker/lokum dağıttığını, %2'si (8 kişi) ise buradan toprak aldığını ifade etmiştir. Bu sonuçlar 15. hipotezimizi **doğrulamaktadır**.

16. Hipotezimiz *“Türbe ziyaretini ara sıra yapanların oranı diğerlerinden yüksektir.”* Şeklindedir. Tablo-17'de araştırmaya katılanların bu mekâna gelme sıklığına göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre araştırmaya katılanların %56,25'i (225 kişi) ara sıra geldiğini, %12,50'si (50 kişi) ilk defa geldiğini, %11,25'i (45 kişi) çok sık geldiğini, %11,25'i (45 kişi) yalnızca mübarek gün ve gecelerde geldiğini, %8,75'i (35 kişi) ise Cuma namazlarını kılmak için geldiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlar 16. hipotezimizi **doğrulamaktadır**.

17. Hipotezimiz *“Türbe ziyaretinde bulunan bireylerin başka türbeleri de ziyaret etme oranı yüksektir.”* şklindedir. Tablo-18'de araştırmaya katılanların bu türbe dışında başka türbeleri

ziyaret etme durumlarına göre dağılımları yer almaktadır. Bu tabloya göre araştırmacıların %88, 75'i (355 kişi) başka türbeleri ziyaret ettiğini belirtirken, %11,25'i (45 kişi) başka bir türbe ziyaretinde bulunmadığını ifade etmiştir. Bu sonuçlar araştırmamızın 17. hipotezini **doğrulamaktadır**.

18. Hipotezimiz *“Yapılan ziyaretin katılımcıların dini hayatına etki etme düzeyi yüksektir.”* şeklindedir. Tablo-21’de yapılan ziyaretin katılımcıların etki durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloya göre katılımcıların %68,25’i (273 kişi) inanç açısından imanımın arttığını düşünüyorum (fakat ibadetlerimi aksatıyordum, hala aksatmaya devam ediyorum) şikkını, %27,50’si (110 kişi) ibadet hayatımda bir değişim olmadı (zaten ibadetlerimi düzenli olarak yerine getiriyordum, yine dikkat ediyorum) şikkını, %4,25’i (17 kişi) ibadetlerime daha dikkat etmeye başladım şikkını işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılanlardan ibadetlerini düzenli olarak yerine getirenlerin dışında kalan tüm ziyaretçilerin dini hayatlarında bu ziyaretin olumlu yönde bir canlanma meydana getirdiğini göstermektedir ve araştırmamızı 18. hipotezini **doğrulamaktadır**.

Hipotezlerimizden elde ettiğimiz neticeye göre Çorum Hıdırlık bölgesinde bulunan türbeleri ziyaret edenlerin çoğunlukla; 25 yaş ve üstü evli, eğitim düzeyi yüksek, alt ve orta ekonomik düzeyden, okul dışında da din eğitimi alan, alkol kullanmayan, dini bilgi düzeyleri yüksek, ziyaret ettikleri bu mekânda medfun bulunan kişilerin kim olduğuyla ilgili bilgü düzeyleri yüksek ve bu mekân ile ilgili bilgiyi ailelerinden öğrenen, çeşitli konularda dua etmek ve dilekte bulunmak için ziyarette bulunan, bu ziyaretleri ara sıra yapan, bu türbe dışında başka türbeleri de ziyaret eden, yapmış oldukları ziyaretin dini hayatlarına etki düzeyi yüksek buna karşılık ibadet maksadıyla Kur’an-ı Kerim’i okuma düzeyleri, beş vakit namazlarını kılma ve genel olarak tüm ibadetlerini düzenli olarak yerine getirme düzeyleri ve batıl davranışlar sergileme düzeyleri düşük bireyler olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (1988). *Ebü'l-Hayr Rûmî. Saltuknâme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksarayî, K. M. (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbar*, Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: TTK Yayınları.
- Arnold, T. W. (1987). *The Preaching of Islam*. London: Constable and Company Ltd.
- Arslan, M. (2004). *Türk Popüler Dinlarlığı*. Ankara: Dem Yayınları.
- Aslanpala, O. (1996). *Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri*. Ankara: Türksoy Yayınları.
- Atasagun, G. (2006). Ziyaret Fenomeni. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), 33-60.
- Bahadır, A. (2002). Ergen Kişiliği Bağlamında Din Kişilik İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (14), 111-123.
- Berkes, M. (1943). Elvan Köyünde Bir Sosyal Araştırma. *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 135-143.
- Beyatlı, Y. K.. (2003). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bombaci, A. (1962). Türkler ve Gazneli Sanatı. *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*. Çev. Kâmiran Birand, Ankara.
- Cebeci, S. (1997). *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Cengil, M. (2008), Süheyb-i Rumi, Kereb-i Gazi ve Ubeyd-i Gazi Türbelerinin Çorum'un Dini Hayatına Yansımaları. *Uluslararası Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu 2008*. Der. Mahfuz Söylemez ve diğerleri, (ss. 929-946). Çorum: Lider Matbaacılık
- (2010), *Tasavvuf Psikolojisi*. Çorum: Lider Matbaacılık.
- (2021), Din Psikolojisine Giriş. *Din Psikolojisi*. Ed. Nevzat Gencer, Muammer Cengil, (ss. 6-15) İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Cengil, M., Baran Tekin, D. (2016). "Kutsal Zaman, Algılanış Biçimi ve İbadet Hayatına Etkisi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15(29), 33-63.
- Certel, H. (2000). *Kur'an'da İnsan*. Isparta: Tuğra Matbaası.
- Chaghatai, M. A. (1979). The Architect of the Taj and its Place in World Architecture. *İstanbul Üniversitesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*. 7(3-4), 159-171.
- Cilacı, O., (1994). Dua. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 9, (529-350).
- Cilacı, Osman. (1999). *Türbe- Mezar Ziyaretlerinde Görülen Hurafeler ve Çözümleri. Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatındaki Etkileri Sempozyumu*. İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayınları.
- Çelebi, E., (2020). *Seyahatname*. İstanbul: Sancak Yayınları.

- Çelik, C. (2004). Türk Halk Dindarlığında Değişim ve Süreklilik: Ziyaret Fenomeni Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4(1), 213-239.
- El-Allâmî, Ebü'l-Fazl (1987), *The Akbarnâmâ*, trc. H. Beveridge. New Delhi: y.y.
- el-Câmî, Abdurrahman b. Ahmed (1980). *Nefehâtü'l-üns*. Çev. Lâmiî Çelebi, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Efendioğlu, M. (2008). Sahâbe. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35, (ss. 391-500)
- Eraslan, K. (1983). *Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*. Ankara: TDV Yayınları.
- Erkoç, E. (2015). Çorum'da Sahabe ve Evliya Makamları. Ankara: y.y.
- Field, H., Brostow, E. (1942). Excavations in Uzbekistan, 1937-39. *Ars Islamica*, IX, 143-159.
- Fowler, J. W. (1991). The Vocation of Faith Development Theory. *Stages of Faith and Religious Development: Implications for Church, Education and Society*. Ed. J. W. Fowler, K. E. Nipkow, F. Schweitzer. New York: Crossroad.
- Glock, C. Y., Stark, R. (1965). *Religion and Society in Tension*. Chicago: Rand McNally.
- Göka, Ş. (2001). *İnsan ve Mekân*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Güç, A. (1998). Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı. *Dinler Tarihi Araştırmaları-I*. Ankara: Dinler Tarihi Yayınları.
- Güç, A. (2000). Kur'an'da Kutsallık Anlayışı, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9(9), 245-252.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve Çevresinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı.
- (2001). *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması – Kayseri Örneği*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- (2006). Dindarlığın Sosyolojisi. *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Gürbüz, S., Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Hacı B. V. (2007), *Velâyetnâme*, Çev. H. Duran, Ankara: Seha Neşriyat.
- Hakyemez, C. (2016). *Osmanlı-İran İlişkileri ve Sünni-Şii İttifakı*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Hasluck, F. W. (1995). *Anadolu ve Balkanlarda Bektaşilik*. Çev. Yücel Demirel. İstanbul: Ant Yayınları.
- Hatipoğlu, H. (1992). Sünen-i İbn-i Mâce Tercümesi ve Şerhi. İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Honigman, E. (1970). *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, Çev. Fikret Işıltan. İstanbul: İÜEF Yayınları.
- İbn Manzur. (t.y.), *Lisânü'l-Arab*, Kahire: Kahire-i Dâru'l-Meârif.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kandemir, M. Y. (2014). Ziyaret, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 44, (ss. 496-498).

- Karacoşkun, M. D. (1988). *Psiko-sosyal Açıdan İman-Amel (Dini Davranış) İlişkisi*, (Doktora Tezi), Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntem: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Kartal, Ahmet (2000). *Şeyh Baba Yûsuf Sivrihisârî, Mevhûb-ı Mahbûb (İnceleme-Metin-Sözlük-İndeks)*. Eskişehir: Yunus Emre Kültür, Sanat ve Turizm Vakfı Yay.
- Kartal, B. (2021). Dini İnanç ve Dindarlık. *Din Psikolojisi*. Ed. Nevzat Gencer, Muammer Cengil, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Keskin, Yahya Mustafa (1999). Turhal, Yeşilyurt ve Sulusaray İlçelerindeki Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan Ziyaret İnanç ve Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4. 185-201.
- Kiel, M. (1980). Sarı Saltuk ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar. *Türk Dünyası*, 2(9), 147-150.
- (2009). Sarı Saltuk, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36, (ss. 147-150).
- Köprülü, F. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. İstanbul: DİB Yayınları.
- Köse, A. (2009), "Popüler Kültür, Popüler Dindarlık: Türk Toplumunda Türbe Fenomeni Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Araştırmaya". 16. *Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi*, Safranbolu, Karabük.
- Köymen, M. A. (1984), *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi II: İkinci İmparatorluk Devri*, Ankara: TTK Yayınları.
- Lowry, G. D. (1990). Humayun's Tomb, Function and Meaning in Early Mughal Architecture. *Muqarnas*, IV, 133-148.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Müneccimbaşı A. D. (2017). *Câmiu'd-Düvel*. Çev. Ali Öngül. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Nath, R. (1982). *History of Mughal Architecture*. New Delhi
- Nooney, J. ve Woodrom. (2002). Religious Coping and Church-Based Social Suport As Predictors of Mental Health Outcomes: Testing A Conceptual Model *Journal For The Scientific Study of Religion*. 41(2), 359-368.
- Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*. Çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Basımevi.
- Oymak, İ. (2002). Gelibolu Yöresinde Ziyaret Fenomeni. *Dinî Araştırmalar*, 5(14), 131-148.
- Öney, G. (1981). İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi. *AÜ İlâhiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, III, 41-66.
- Örnek, S. V. (1996). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Kesin Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*. Ankara: A.Ü. Basımevi.
- Öztürk, N. (2003). *Fatih Devri Kaynaklarından Düsturnâme-i Enverî: Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Peker, H. (1999). Türbe Ziyaretlerindeki Dini ve Psiko-sosyal Nedenler. *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatındaki Etkileri Sempozyumu*. İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayınları.

----- (2018). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Sarıkcıoğlu, E (2002). *Din Fenomenolojisi*. Isparta: SDÜ Yayınları.

Sözen, M. S. (1968). Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler. *Anadolu Sanatı Araştırmaları I*, 167-210.

Stark, R., Glock, C.Y. (1968). *American Piety: The Nature of Religious Commitment*. Berkely and Los Angeles: University of California Press.

Şahin, H. (2011), "Tapduk Emre", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 40, (12-13)

Şentürk, H. (2010). *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Tanyol, C. (1960). Din ve Adetler, *Türk Folklor Araştırmaları*. 6(127).

Tanyu, H. (1967). *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Taş, K. (2006). Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma. *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitabevi.

Taşköprizâde (1989). *Hadâiku's-Şekâik*, Çev. Mehmed Mecdî Efendi, Ed. Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Topaloğlu, B. (2013). "Veli". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 43, (ss. 24-25).

Yaparel, Recep (1987), *Yirmi Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dinî Hayat ile Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, Y. Ş. (2007). "Peygamber". *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34, 257-262.

Yavuzer, H. (1992). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeğin, H. (2012), "Din Psikolojisi Açısından Kutsal Mekân İnsan İlişkisi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (27), 53-91.

----- (2014), *II. Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumu*, Kastamonu: Turuva Yayınevi.

Yücel, Y. (1988). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Zebîdî, M. M. (1422/2002). *İthâfü's-sâdeti'l-müttakîn*. Ed. Muhammed Ali Beyzavî. Beyrut: y.y.

Çorum Valiliği (t.y.). *Sahabeler*. Erişim tarihi: 14 Şubat 2022.
http://www.corum.gov.tr/kurumlar/corum.gov.tr/Genel/corum_tanitim/sahabeler.pdf.

EKLER

EK-1- Anket

Anket Formu

Sayın katılımcı, bu anket Hıdırlık Türbesine yapılan ziyaretlerle ilgili yürütülmekte olan bilimsel bir çalışmaya veri elde etmek için yapılmaktadır. Anket formuna isim, soyisim vb. kimliğinizi belirtici bir şey yazmanıza gerek yoktur. Elde edilen veriler yalnızca bu çalışmada kullanılacaktır. Çalışmaya sunduğunuz katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Azime Çiftçi

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

- 1-Cinsiyetiniz ?** () Kadın () Erkek
- 2-Yaşınız ?** () 18-25 () 25-40 () 40-50
() 50-65 () 65 ve üzeri
- 3-Medeni durumunuz ?** () Evli () Bekar ()
- 4-Eğitim durumunuz ?** () Okuryazar () İlkokul () Ortaokul
() Lise () Üniversite () İmam Hatip Lisesi
- 5-Ekonomik durumunuz?** () Alt () Orta () Yüksek
- 6-Okul dışında din eğitimi aldınız mı?** () Hayır () Evet, ailemde () Evet camide
() Kur'an ()
Kursunda
- 7-Alkol kullanır mısınız?** () Evet () Hayır
- 9- Peygamberimiz nerede doğmuştur?** () Mekke () Medine () Kudüs

7-Kur'an-ı Kerim okuma ile ilgili durumunuz hangisine uymaktadır?

- () Kur'an-ı Kerim'i okumasını bilmiyorum.
- () Her gün düzenli okuyorum.
- () Biliyorum ama düzenli olarak okumuyorum.

10-Namaz ibadeti ile ilgili durumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

- () Hiç kılmıyorum
- () Beş vakit düzenli kılıyorum
- () Ara sıra kılarım

() Sadece Cuma ve Bayram namazlarını kılarım

11- Dini yaşantı bakımından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

() İnançlı ve ibadetlerini yerine getiren dindar birisiyim

() İnançlı birisiyim fakat ibadetlerimi düzenli olarak yerine getiremiyorum

() İnançlı birisiyim fakat ibadetlerimin hiç birisini yerine getiremiyorum.

() İnançsız birisiyim

()

12- Burada yatan kişiler kimdir?

() Peygamber

() Allah dostu veli kişiler

() Sahabe

() Devlet büyüğü

() Burası makamdır, yani burada yatan birisi yoktur, adı geçen sahabelere hürmeten yapılmıştır

()

13- Burayı kimden öğrendiniz?

() Ailemden

() Arkadaşımdan

() Broşür, dergi vb.

() Din adamlarından

() Mensubu bulunduğum dini cemaat / tarikatten

()

14-Burayı ziyaret etme sebebiniz nedir?

() Gezip görmek

() Namaz kılp dua etmek

() Sadece dua etmek

() Dilekte bulunmak ve dua etmek

- ☐ Sünnet veya evlilik merasimi için
- ☐ Burada yatan mübareklerin ahirette şefaatçi olması için
- ☐ Burada kendimi huzurlu hissettiğim, stres attığım için
- ☐ Daha önceki ziyaretimde yaptığım dua ve dileğim kabul olduğu için şükür duası etmeye
- ☐

15-Dilekte bulunmak için geldiyseniz ne tür dilekte bulundunuz?

- ☐ Hayırlı bir eş istemek için.
- ☐ İş bulabilmek için.
- ☐ Evlat sahibi olabilmek için.
- ☐ Derslerimde / sınavlarımda başarılı olabilmek için.
- ☐ Fiziksel hastalıklara şifa bulmak için.
- ☐ Psikolojik rahatsızlıklarına şifa bulmak için
- ☐ Aile içi geçimsizliklere çare bulabilmek için.
- ☐

16- Bu mekân ziyaretinizde aşağıdakilerden hangisini yapıyorsunuz?

- ☐ Kur'an okurum ☐ Şeker/lokum dağıtırım ☐ Toprak alırım ☐ Mum yakarım
- ☐ Taş yapıştırırım
- ☐

17- Buraya gelme sıklığınız nedir?

- ☐ İlk defa geldim ☐ Ara sıra gelirim ☐ Çok sık gelirim ☐ Cuma namazlarına gelirim
- ☐ Yalnızca mübarek gün ve gecelerde ziyaret ederim

18- Daha önce başka bir türbeye ziyaretiniz oldu mu?

- ☐ Evet ziyaret ettim ☐ Hayır ziyaret etmedim

19- Yapmış olduğunuz bu ziyaretlerde dilekleriniz kabul oldu mu?

- ☐ Evet oldu ☐ Hayır olmadı ☐ Bazılarında oldu bazılarında olmadı

20- Etrafınızda tanıdığın kişilerin bu tür türbe ziyaretlerinde dileklerinin kabul olduğunu duyduunuz mu?

() Evet kabul olmuş () Hayır kabul olmamış

21- Buraya yaptığınız ziyarette dua ve dileğinizin kabul olmaması durumunda bunun sebebi sizce ne olabilir?

() Hakımda hayırlı olmadığı için Allah'ın dileğimi vermediğine inanırım.

() Samimi bir şekilde inanmadığım için olmamış olabilir.

() Günahlarım duamın kabul olmasına engel olmuş olabilir.

22-Buraya yaptığınız ziyaretin dini hayatınıza bir etkisi oldu mu?

() İbadet hayatımda bir değişiklik olmadı

() İnanç açısından imanım arttığını düşünüyorum.

() İbadetlerime daha dikkat etmeye başladım.

()

EK-2- Valilik Oluru

T.C.
ÇORUM VALİLİĞİ
İl Sosyal Eğitim ve Proje Müdürlüğü

Sayı :E-79876449-020-20407
Konu :Anket Çalışmasına Ait Olur.

08.03.2022

Sayın Azime ÇİFTÇİ

Valilik Makamına sunmuş olduğunuz 03.03.2022 tarihli dilekçeniz okunup incelendi.

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitimi Enstitüsünde yürütmekte olduğunuz "**Türbe Ziyaretleri Üzerine Pisikososvolöik Bir İnceleme - Çorum Hıdırlık Örneği**" başlıklı yüksek lisans teziniz kapsamında "**İlimiz genelinde anket çalışması yapmak üzere yapmış olduğunuz izin talebiniz**" Valilik Makamının 08.03.2022 gün ve 20350 sayılı Olurları ile **uygun görülmüş olup**; bu hususa ait olur ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinize sunulur.

Tamer ORHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: 1 Adet Olur.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: w6dhU7-HhGni1-JiceC+-EapFsd-qoz3qioc Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys>

Mimarsinan Mahallesi Ankara Yolu 3. Cadde No:4 Merkez/ Çorum
Telefon No: (364)201 01 86 Dahili: 2212 Faks No: (364)201 01 76
e-Posta: corum.sep@corum.gov.tr İnternet Adresi: <https://www.corum.gov.tr>
Kep Adresi: icisleribakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Hayati ÖZDEMİR
Veri Hazırlama Ve Kont.İşletmeni
Telefon No:

